באר בשדה

שנה ג'
גליון 118
פרשת כי תשא
תשע"ח

גליון תורני מבית המדרש דקהל שטפנשט ❋ מהנעשה ונשמע במוסדות שטפנשט ❋

באר חפרוה שרים

יקוט מתורת רבותינו הקדושים זוע"א בפרשת השבוע

זה יתנו (ל. יג)

אמרו חז"ל שהקב"ה הראה למשה כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל ואמר לו זה יתנו, כי היה קשה לו למשה רבנו איך יתכן שסכום קטן כמו מחצית השקל יספיק 'לכפר על נפשותיהם' ואז הראה לו הקב"ה מטבע של אש, ואמר הרה"ק הר"מ מקוברין ז"ע שבא לרמז כמה אש של 'צה"ר טמון במטבע-בכסף וכמה מניעות והפרעות יש לו לאדם לתת מכספו לדבר שבקדושה, ואכן אם יתגבר על יצרו ויתן מכספו לצדקה יחשב למצווה גדולה לאין ערוך.

מחצית השקל בשקל הקודש (ל. יג)

היה הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר אומר כי זה שנצטוו בני ישראל לתת מחצית השקל בשקל קודש בא לרמז כי מחצית הנפש היינו הנשמה זכה קדושה וטהורה היא, וחלק אלוקי ממעל. ותפקידנו הוא להשלים את מחציתה השניה על ידי עשיית מצוות ומעשים טובים.

*

הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב ז"ע נתן טעם לשבח מדוע נקראו המטבעות שנתנו בני ישראל כופר לנפשם בשם 'שקל' ואמר כי ידוע שתיבת 'שקר' היא נוטריקון 'שקרא קאי', דהנה בני אדם חושבים ואומרים כי על הממון העולם עומד, וזה אינו אמת לפיכך נקרא המטבע 'שקל' שהוא ר"ת ש'קרא ל'א ק'אי', ללמדך שאין העולם עומד על כסף וממון.

אך את שבתותי תשמורו... לדעת כי אני ה' מקדישכם (לא. יג)

פ"א בערב פורים שחל בשבת - פורים המשולש - נפגש כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" זי"ע עם כ"ק האדמו"ר מבויאן שיבדלחט"א, ושוחחו ביניהם דהנה בשבת יש הענין של 'דעת' כדכתיב "לדעת כי אני ה' מקדישכם" ובפורים יש הענין של "עד דלא ידע" ואיך יכולין לחול שני ענינים אלו בחדא מחתא נענה האדמו"ר מבויאן שליט"א ואמר מניה וביה "הרי איתא מאמר החכם "תכלית הידיעה שלא נדע"... (רבי ידעיה הפניני ,"בחינות עולם" יג. מה) וקלסיה מרן ה"פני מנחם" זי"ע.

ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם (לא. יד)

איתא בספה"ק 'קדושת לוי' ממרן הרה"ק מבארדיטשוב דחז"ל דרשי לגבי יום טוב "חלקהו חציו לד' וחציו לכם (ביצה ט"ו:) ואילו בשבת כתוב 'קודש היא לכם' (שמות ל"א י"ד) דגם ה'לכם' שהוא האכילה והשתיה זהו דבר קודש. וכן מפרש החיד"א קודש לכם שיאכלו וישתו בשבת בקדושה ובטהרה.

(הגה"ח רבי שמאי גינזבורג ז"ל - אמרי שמאי)

ורחצו אהרן ופניו את ידיהם ואת רגליהם בבאם אל אהל מועד ירחצו מים (ל יט-כ)

הרה"ק מאיזביצה בעל ה'מי השילוח' מסביר את ענין רחיצת כהנים מהכיור שהוא ענין סילוק 'נגיעה', כמו שנאמר אצל עגלה ערופה 'וכל זקני העיר ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו' (דברים כא ו ז) דהיינו שהזקנים אמרו שאין להם שום נגיעה וחלק במעשה זה, וזהו גם ענינו של הכהן העובד שהתורה מחייבת אותו ברחיצה, דהיינו שיאסוף נגיעתו ושיבטל דעתו ורצונו נגד דעת רצון ה', דהיינו שכל ה'עבודה' היא רק מה שהשי"ת חפץ, וכן מה שנצטוינו ליטול ידינו שחרית וקודם סעודה אף זה משום שקודם שיתחיל האדם לעסוק בצרכי הגוף צריך להטהר לה', ולהתפלל ולבקש מה' שאם יבוא לידו דבר מעניני העוה"ז שהוא ח"ו נגד רצון ית', הוא מבקש מה' שיטול ויסיר את תאותו ממנו... ולזה קבעו לומר פרשת הכיור קודם התפלה וקודם פרשת הקרבנות היינו לרמז שלא נתפלל אלא על מה שהשי"ת חפץ.

וביום השביעי שבת וינפש (לא, יז)

חז"ל דורשים על הכתוב וביום השביעי שבת וינפש (לא, יז) אמר ר' שמעון בן לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת שנאמר 'שבת וינפש' כיון ששבת ווי אבדה נפש (ביצה טז.). והכוונה היא שכיוון ששבת, דהיינו שיצאה השבת, הרי ווי אבדה אותה הנפש- הנשמה היתירה. וביאר מרן הבעש"ט הק' אם כך מדוע אנו מזכירים זאת כבר בליל שבת, ווי אבדה נפש, די לזה בשעתה במוצאי שבת. ותירץ שזה שאנו ממזכירים כבר בכניסת ליל שבת את ענין הסתלקות נשמה יתירה בא להוסיף לנו אהבה ושמחה משבת קודש, בזכרנו כי אחרי כן במוצ"ש תבטל ותפסוק מאיתנו הנשמה היתירה של שבת. על הרה"ק רבי מרדכי שרגא מהוסיאטין מסופר כי פעם ישב במוצש"ק תפוס ברעיונותיו קדושים בדביקות עילאית ומשמשו הגיש לפניו את ה"חמין במוצאי שבת" כוס קפה, אבל הוא כלל לא הרגיש ולא שם לבו עד שנתקרר לגמרי, וחזר המשמש והחליפו בכוס חמין שני, וכך חזר הדבר ונשנה וגם כוס זו נתקררה.

כשהעיר המשמש לרבי כי כבר פעמיים שהוציא והכניס החמין ורבינו אינו שותה, או אז נתעורר מדביקותו ואמר למשמשו: הנה כשהנשמה יתירה יורדת למטה בערב ש"ק לשכון בתוך גוף האדם, הנשמה שבתוך האדם מבקשת מהנשמה יתירה שתעשה לה טובה ושגם לה יהיה תיקון על ידיה, אך במוצאי שבת כשהנשמה היתירה עומדת לעלות למקור מחצבתה, ואז שואלת הנשמה שבאדם את הנשמה יתירה אם עשתה לה טובה, ואם התשובה היא חיובית הרי טוב, אבל אם הנשמה יתירה אומרת: לא די שלא עשיתי טובה עבורך, אלא אפילו עבורי לא עשיתי כלום ואולי גם קלקלתי, הרי אז שני הנשמות נותנים קולן בבכיה גדולה. וסיים הרה"ק מהוסיאטין ואמר בלשו"ק "אז מ'עהרט דעם געוויין, וויז'שע קען

יו"ל על ידי
מכון 'תורת אמת שטפנשט'
הרשמו לקבלת הגליון כל שבוע בדוא"ל
6160303@gmail.com
טלפון: 03-579-03-03
פקס: 03-6165110

זכר צדיק לברכה

הגאון הגדול רבי שמואל אוירבך זצ"ל שנסתלק בליל ש"ק ט' אדר התשע"ח

בעת שיעור בבית מדרשינו בב"ב במסגרת ישיבת בין הזמנים שנערכה לבחורי ישיבות בניסן תשס"א. ובכתיבת אות בס"ת שהוכנס לישיבת שטפנשט גבעת"ים ביום ז' אדר תשע"ח

מען טרינקען". [- כאשר שומעים קול בכי זה איך אפשר בכלל לשתות]. (כתבי החסידים)

ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב

(לב. ג)

שאל הרה"ק רבי אברהם מטשכנוב זי"ע על מה שאמר הכתוב "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב" (שמות לב ג) איך מלאם לבם של ישראל לעשות הדבר הזה לקחת מהזהב ששאלו מהמצרים בציווי השם כמו שנאמר (שם יא ב) דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וכו' כלי כסף וכלי זהב, ואת זהב לקחו ונתנו לעשות את עגל הזהב, ותירץ שאכן אותו הזהב שהוציאו בני ישראל ממצרים לא ממנו עשו עגל, אלא מהזהב שהיה להם מביזת הים, שלא נצטוו על לקיחתו אלא להיפך, כדכתיב (שמות מז. כב) "ויסע משה את העם" שמשה רבנו היה צריך להסיעם מן הים בעל כרחם שהיו שקועים בביזת הים, ומאותו זהב עשו את העגל.

(שפתי צדיקים)

קול ענות 'אנוכי' שומע (לב. יח)

פעם אחת שוחח הגה"ק רבי מאיר שפירא זצ"ל ראש ישיבת חכמי לובלין על צער השכינה, ופירש את הפסוק 'אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע' שמשה רבינו אמר ליהושע שטען כי 'קול מלחמה במחנה' והיה מתאונן על צער ישראל הנופלים כאילו במלחמה, ואמר לו משרע"ה 'אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה' כי אם קול ענות 'אנכי', דהיינו שמענים הם את 'אנכי' את הקב"ה 'כביכול' הקורא בקולות וברקים 'אנכי ה' אלקיך' ומציבים כנגדו 'עגל' וקוראים עליו 'אלה אלהיך ישראל' וזוהי כל הצרה ששכינתא בגלותא. (רבי מאיר אומר)

ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ועתה אם תשא חטאתם (לב לא)

משמיה דהרה"ק הרבי רמ"ל מסאסוב נאמר שכאשר משה רבנו ע"ה ראה כי כל המקטרגים עומדים מוכנים ופיהם פתוח לקטרג ח"ו על ישראל בגין מעשה העגל, התחכם להסותם. כמו שחז"ל הק' דורשים (סוטה לה.) בפרשת המרגלים בדברי הכתוב "ויהס כלב" שאמר להן וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, והעם סברו שעומד לדבר אף הוא בגנות משרע"ה ושתקו ואמר להם: הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן וכו'. כן עשה משרע"ה אשר הוא עצמו התחיל בדברי אשמה באמרו: "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה" ומיד כל המקטרגים נשתתקו ורצו לשמוע את דברי קטרוגו ואז המשיך ואמר "ועתה אם תשא חטאתם וכו'.

ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת (לב, לב).

מרן הסב"ק מרוזין אמר, דכלל ידוע הוא שצדיק הדור אינו יכול להעלות את הרשעים שבדורו זולת אם נופל קצת ממדרגתו ונכשל באיזה חטא קל, ובלא"ה אי אפשר להעלותם, כי אין לו התחברות אתם כלל, וגם משה רבינו לא היה לו אפשרי להעלות את ישראל שפגמו בחטא העגל, ורק ע"י ששיבר את הלוחות בכעסו, והרי חז"ל אמרו (שבת קה:) המשבר כליו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, ואם כן היה למשה רבינו גם נגיעה במקצת 'כאילו' חטא בע"ז, ולכן היה יכול להעלותם ולתקנם. וזה שאמר משה להקב"ה "ועתה אם תשא חטאתם" הרי טוב, "ואם אין", שאין אתה רוצה לכפר חטאתם, א"כ "מחני נא וגו'", כי אני ג"כ נכשלתי על ידם בנגיעה באבק עבודה זרה שהוא הכעס ומה תעשה לחטאתי.

(עירין קדישין השלם)

מן השדה

הרב מנחם ויס

מרצה באורגן הקירוב בדרך החסידות "אור מתתיהו" - שטפנשט
והמנהל הרוחני של ת"ת 'תורת אמת שטפנשט' אליעל

פורים ע"ש הפור

חודש שבט תשס"ו, לילה חורפי וקר בגשמי ברכה ופתיתי שלג בצפת הקפואה, עוד ערב חיזוק וקירוב עם ארגון "אור מתתיהו" ע"ש הצדיק משטפנשט זי"ע. 30 משתתפים בביהכנ"ס ע"ש האר"י הק', ניגש אלי אחד המשתתפים לפני שאני מתחיל בהרצאה, חנניה שמי ואני מצפת, כבודו בסיום יזמין אותי לומר מספר מילים "מזמור לתודה" (אני רגיל בערבי חיזוק שטפנשט שמשתתפים מבקשים לספר בסיום הערב ניסים וישועות), ואכן נענתי בחיוב. בסיום הערב חנניה עולה ומשתף את הציבור חלק כבר ידע את סיפורו האישי, לפני מספר שנים ואני בדרכי עם כל משפחתי לבר מצוה של בן אחי בת"א, בפיתולים היורדים מצפת איבדתי שליטה על הרכב ונקלעתי לתאונה, ילדיי נפצעו קל ופינו אותם לבית הרפואה זיו, ואני קיבלתי מכה בראש ופוניתי עם נט"ן לרמב"ם בחיפה. אשתי התלוותה אלי ולא נפצעה כלל ב"ה, אמונה חזקה אבל עדין שבורים וכואבים ודואגים מאד, במקום בר מצוה אנחנו בבתי חולים. לאחר בדיקות מקיפות ברמב"ם הרופא יוצא ואומר לאשתי: אתם דתיים ה' אוהב אתכם אתם ברי מזל, אשתי לא התאפקה ואמרה: ברי מזל?! בעלי פה, ילדיי בזיו, ואנו בכלל בדרכנו לבר מצוה בת"א, אפוא בדיוק המזל ד"ר? אומר הד"ר: גילינו אצל בעלך תוך כדי הבדיקות גידול מסוכן בראש, עכשיו בע"ה יהיה אפשרי לנתחו ולהציל את חייו, באם זה היה מתגלה בעוד מס' שבועות לא היה לנו כבר מה לעשות!! אילולא התאונה, בדרך טבעית לא היה שייך לגלות את הגידול, אז אלוקים אוהב אותכם!! ואתם כן ברי מזל.

פורים ע"ש הפור מדוע?! והרי הפור הוא להרוג להשמיד ולאבד, מה הענין שהחג יקרא ע"ש הגזירה? האמונה, ההשגחה, בחג הק' פורים, ונהפוך הוא, הקב"ה מראה לנו באמונה בהירה שהגזירה היא הישועה, מגילת אסתר מגלה הנסתרות.

המשפיע הצדיק ר' מיילך בידרמן שליט"א מביא משנכנס אדר מרבין בשמחה מדוע?! עדיין בתחילת אדר, קודם הישועה, כבר באמונה, מרבין בשמחה, כמו"כ דוד המלך מסביר המשפיע שליט"א, שירות ותשבחות זמירות תהילים, והרי יש הרבה כאב וצעקה וזעקה במזמורי התהילים, מדוע נקרא "תהילים", ממשיך הצדיק רבי מיילך שליט"א ומבאר כי שרים ומזמרים ומהללים, והגזירה עצמה ישועה היא, פורים ע"ש הפור.

ומסיים רבי חנניה הי"ו ומדוע הערב "מזמור לתודה", משפחתי ערכה לי מסיבת הודיה בת"א לאחר חודשי ההחלמה שלי, הפעם נסעתי באוטובוס, משהגעתי לאולם למסיבה אמר לי אחי: יש לנו עוד שעה עד שכולם יתאספו, בא ניסע לגבעתיים לציונו הק' של הצדיק משטפנשט זי"ע ל"מזמור לתודה", וכך מספר לי אחי יוסף הי"ו, שלחנו באותו ליל חמישי בה אירעה התאונה כמה מבני המשפחה לתיקון הקבוע הנערך בציון מידי יום חמישי, לתפילה, לקרוא שערי שמים לרפואתך, ולרפואת הילדים, והמעניין שרב מוסדות שטפנשט שעורך את התפילה הרב סלמון שליט"א הזכיר את שמך מספר פעמים בתפילה, חזר ואמר: הצדיק ימתיק את הדינים ותראו ישועות גדולות", איך אמר הרופא, ה' אוהב אתכם, אתם ברי מזל. הוא אשר אמרנו, פורים נקרא על שם הפור, ונהפוך הוא,

הראני נא את כבודך. לא תוכל לראות את פני (לג. יח-כ)

פירש הגה"ק ה"חידושי הרי"ם" ואמר שכאשר ביקש משה רבינו מלפניו ית"ש "הראני נא את כבודך" נתכוון למסור את נפשו בעד כלל ישראל ולהפטר מן העולם, בכדי שע"י כן יוכל לפעול למען ישראל ביתר שאת ועוז, כמו ידוע שבעת הסתלקות הצדיק מתאספים כל האורות מחייו והוא עת רצון וכפרה שלמה לישראל, ורצה בזה לכפר על בני ישראל שחטאו בעגל, אבל הקב"ה השיבו "לא תוכל לראות את פני", דהכוונה היא 'לא תוכל' - שאינך רשאי, ומדוע? 'כי לא יראני האדם וחי', ואני רוצה יותר שתפעל בעודך חי.

(ספר הזכות)

פסל לך (לד, א).

פעם אחת נכנס מרן הרה"ק מרוז'ין לבית מדרשו, החסידים הבחינו כי אין דעתו נוחה מישיבתם והתעסקם בשתיית יי"ש באותה שעה, התנצל אחד מהחבורה וחזר על מה שנאמר משמו של הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע שישיבת החסידים בשתיית יי"ש דומה ללימוד התורה. נענה מרן מרוז'ין ואמר להם אכן איני חולק על דברי הרה"ק מקאריץ, אך צריך לדעת כי לא תמיד הדבר שווה, כמו שמצינו בתוה"ק שיש תיבה שמשמשת פעם קודש ופעם חול, כתיב 'פסל לך', וכתיב גם 'לא תעשה לך פסל' (כ, ד). וכשנתבונן מה ההבדל שביניהם, נמצא שבמקום שמשמש קודש כתוב תיבת "לך" אחר תיבת "פסל", ובמקום שמשמש חול כתוב "לא תעשה לך פסל" שתיבת "לך" קודם. היינו, שאם האדם עושה איזה דבר טוב, ואינו חושב מקודם הנאת עצמו שמרומז בתיבת "לך", אזי הוא משמש קודש, על כן כתיב פסל לך שתיבת לך היא אחר כך, ולהיפך ח"ו אם חושב הנאת עצמו קודם, הוא בבחי' לא תעשה "לך" פסל. (כנסת ישראל)

ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (לד, א).

איתא בגמרא (נדרים לח.) "לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, שנאמר פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים, פסולתן שלך יהא". והנה לכאורה תמוה דהלא משה רבנו איש קדוש כמותו שהיה משולל מכל העולם הזה, ודבוק רוחו ונפשו וגם גופו בדבקות מוחלטת בבורא עולם, וכי זאת היתה מגמתו להעשיר ולצבור כסף? והסביר הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב ע"י מאמר מזקנו הקדוש מרוז'ין זצ"ל, וכך אמר: שפעם אחת שח בפניו חסיד ישיש, מה שאמר הרב הקדוש בעל התניא זצ"ל, שאמר שכל אחד פועל אך למענו, ואף הקב"ה עושה אך למענו, כמאמר הכתוב (משלי טז, ד) "כל פעל ה' למענהו", אך ההפרש הוא, שאם ה' עושה למענו הוא לכבוד ה', ואם האדם עושה למענו הוא למען האדם השפל. וע"ז הוסיף מרן מרוז'ין ואמר כי ענין זה מרומז בשני כתובים הדומים זה לזה, כתוב (שמות כ, ד) "לא תעשה לך פסל", כלומר לא תעבוד למענך שהוא כמו פסל, אלא זאת תעשה: "פסל לך", כלומר פסל הלך שלך, ותעבוד הכל למען השי"ת. ובזה ניתן להסביר את כוונת הגמ', שמשה רבינו ע"ה זכה למדריגותיו הגדולות עבור ענוותנותו, שהיה עניו מכל האדם, ע"כ זכה שידבר ה' עמו פה אל פה, וזה היה עושרו, לא כסף וזהב, ורק זו היתה כל מגמתו. וזהו שרמזו: "מפסולתן של לוחות", כלומר משני הכתובים שהנם מרמזים לזה, "לא תעשה לך פסל" ו"פסל לך" - נתעשר משה רבינו ע"ה וזכה לכל מדריגותיו הגדולות.

האיסור

א. א'תא בגמ' (יומא כב, ב) אמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה[א].

הלאוין

ב. עוד שנינו בגמ' (שם), אמר רבי אלעזר כל המונה את ישראל עובר בלאו, שנאמר (הושע ב, א) והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד, רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין, שנאמר (שם) אשר לא ימד ולא יספר (גמ' שם)[ב], וי"א דהלכה אין איסור זה בלאו אלא באזהרה מדברי קבלה או מנהג טוב[ג].

הטעם

ג. כמה טעמים נאמרו באיסור זה: א. שהמנין שולט בו עין הרע והדֶבֶר בא עליהם (רש"י שמות ל, יב). ב. שישראל צריך שיהא בהם אחדות גמור, והמנין מורה על הפירוד והחילוק (דרשות מהרי"ט כי תשא ד"א). ג. כי העולם נידון אחר הרוב, ורוב ישראל כשירים, ואם יבוא לדון כל אחד בפני עצמו מי יעמוד, ולכך כשמונים את ישראל ומפרידים ביניהם, יבוא לכל אחד חשבון מעשיו בפרט, ומי יצדק בדין, ולכך חס ושלום יצא קצף ויהיה נגף ח"ו (יערות דבש ח"א ד"ב). ד. ובספה"ק בני יששכר (אדר ב, ה) מבואר הטעם כי כל מנין ומפקד הוא צמצום בשיעור, וכל צמצום היא בחינת גבורה ומעורר הדין.

לצורך מצוה על ידי דבר אחר

ד. גם לצורך דבר שבקדושה אסור למנות, אלא על ידי דבר אחר, כמו שמצינו אצל שאול המלך (ש"א יא, ח ושם טו, ד) שנטל מכל אחד חרס או אבן או טלה וספרם לדעת מנינם, או כמו שהיה נהוג בפיס לעבודת המקדש, שהיו עומדים הכהנים בעיגול ומוציאים אצבע והיה הממונה סופר אצבעותיהם (גמ' ורמב"ם שם).

על ידי דבר אחר שלא לצורך מצוה

ה. יש מן הראשונים שכתבו, שאסור למנות שלא לדבר מצוה אף על ידי דבר אחר, (עיין תוס' רי"ד יומא שם, רמב"ן במדבר א, ג), וי"א דעל ידי נתינת מחצית השקל מותר גם שלא צורך מצוה כי זה מונע את הנגף. (אוחה"ק ריש הפרשה)

האיסור למנות את ישראל

הג"ר יעקב יוסף כהן שליט"א דומ"ץ ביהמ"ד שטפנשט

הלכות והליכות מפרשת השבוע ומענינו דיומא

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם (שמות ל, יב)

ספירה במחשבה ובכתיבה

ו. מותר לספור באמצעות ראיית העין והמחשבה (חסד לאלפים סימן נה סי"ב וכפה"ח שם סקי"א), ומכל מקום כשסופר במחשבתו לא יצביע על האנשים שאותם הוא סופר (כפה"ח, פאלאג'י, סימן י"ג ס"י), וי"א דיש לאו של 'מדידה' שאפילו אומד למספר אסור, מדכתיב לא ימד ולא יספר (רמת שמואל עמ"ס יומא שם הובא בעץ יוסף על עין יעקב).

רשימה שמית

ז. מותר לרשום רשימת אנשים ללא מנין, אבל אם סופר את האנשים באמצעות הכתיבה, תלוי הדבר אם כתיבה כדיבור דמי, ודעת החת"ס (קובץ תשו' סימן ח'), דלענין זה אמרינן כתיבה כדיבור דמי ולכן אסור למנות מתוך הכתב[ד].

ספירה באמצעות פסוקים

ח. כתב בספר העיתים (סי' קע"ד בשם הגאונים) שכשרוצים למנות י' למנין בלא חושבן פותח ראשון ואומר [על עצמו] ואני, חברו ברוב, ג' חסדך, וד' אבוא, וה' ביתך, וכן הלאה, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, וכשנשלם הפסוק על הסדר יודעים שיש עשרה. ובקצשו"ע (סימן טו ס"ג) כתב לספור בפסוק הושיעה את עמך וגו' שיש בו י' תיבות.

על שפת הבאר

[א] וכן נפסק ברמב"ם (פ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ד) סמ"ג (עשין קצא), חרדים (ל"ת פ"ד אות ל') והובא להלכה במג"א (סימן קנו סק"ב) ושו"ע הרב (שם סט"ו). ובגמ' שם למדו כן מהכתובים דכתיב (ש"א יא, ח) ויפקדם בבזק [שנטל כל אחד ואחד חרס והשליך לפניו, ומנו החרסים, רש"י], מתקיף לה רב אשי ממאי דהאי בזק לישנא דמיבזק הוא, ודילמא שמא דמתא הוא, כדכתיב (שופטים א, ה) וימצאו את אדני בזק בבזק, אלא מהכא (ש"א טו, ד) וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים [ציום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך, ובאו למרחב, ונמנו הטלאים, רש"י].

וכתב שם המהרש"א דהא דלא מייתי ליה איסורא ממנין דמשה בחצאי שקלים, ולא מנה אותן להדיא כמפורש ביה ולא יהיה בהם נגף וגו' דמשמע שהמנין שולט בו עין הרע להביא נגף, י"ל דאיכא לפרושי דלקח מהם חצאי שקלים לכפרה על שחטאו בעגל, כמ"ש לכפר על נפשותיכם, ולהגין בכך עליהם שלא יהיה בהם נגף, אבל במנין בזק לא שייך לכפרה אלא משום איסור מנין, וכן המנין בטלאים ליכא למימר משום כפרה באו לקרבן דהא מולהו מדשאול הוו, ואין אדם מתכפר בדבר שאינו שלו, ועוד דלא הוזכר בהן לכפרה.

אמנם במסכת ברכות (סב, ב) שנינו אמר רבי אלעזר אמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד מסית קרית לי הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו, דכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו' מיד ויעמד שטן על ישראל (דהי"א כא, א), וכתיב (ש"ב כד, א) ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל, וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר, דכתיב (שם טו) ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד.

ובספר עיון יעקב (על העין יעקב שם) כתב לתמוה ע"ד המהרש"א דנתעלם ממנו הגמ' הנ"ל גבי דוד דנכשל ממאי דילפינן מקרא דפר' כי תשא דלא יהיה בהם נגף, וכתב דמעיקרא ל"ק קושיית המהרש"א דבכי תשא מיירי לענין הרשות, אבל ההלכה דאסור אף במקום מצוה נתחדשה במלחמת שאול, ועיין תוס' ר"י הלבן.

ובענין זוכר לנ"ע הרחיד"א (מערכת מ') כתב לתרץ דבכי תשא מיירי בכל ישראל, כדכתיב ולא יהיה בהם נגף, ונגף הוא דוקא כשימנה כל ישראל, וכמ"ש הרא"ם (פר' כי תשא) דהנגף אינו אלא כשמונה כל ישראל או רובם, אבל כשמונה מקצתן, אין בכך כלום, עיי"ש, וכעי"ז כתב בשפת אמת (יומא שם) עיי"ש.

ובחומת אנ"ך (בפרשתן) כתב דבספר צמח דוד (רמזי כי תשא) הקשה על הרא"ם הנ"ל מהא דתנן הממונה אומר להם הצביעו וא"ר יצחק אסור למנות את ישראל ושם מיירי במקצת כהנים ולא כל ישראל, ובפתח עינים (יומא שם) הביא קושיא זו על הרא"ם משם מהר"ח אבולאפיא (עין החיים פר' כ"ת) וכתב דלק"מ דמ"ש הרא"ם ז"ל היינו דבמקצת אינו שולט נגף, אבל איסורא איכא, והיינו דאומר להם הצביעו, ולשון אין בכך כלום דכתב הרא"ם לאו דוקא.

[ב] בקרבן מנחה (סימן שנג) כתב דר' אלעזר לא אמר בשני לאווין אע"פ דפסוק עצמו כתיב 'לא' תרי זימני, דסבר דלא שייך מדידה בבני אדם, לפיכך פירש כשם שחול הים לא ימד דשייך ביה מדידה, כך ישראל לא יספר, ורנב"י סבר דכוליה קרא מופנה, מכדי כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים, אנא ידענא דחול הים לא ימד ולא יספר, א"כ כוליה קרא מופנה לדרשה.

והבן יהוידע ביאר דר"א סבר הני תרי 'לא' דכתיבי בקרא הוא רק במשל דנקיט ביה תרי מיני שהם מדידה וספירה ובכל חד נקיט לא, אבל בנמשל שהם ישראל לא שייך בהו הני תרי מיני, דלא שייך בהו אלא ספירה ולא מדידה, והכי קאמר כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, כן בבית ישראל לא יהיה מספר, אבל אין לומר כן בבית ישראל לא יהיה לא מספר ולא מדידה, דאין שייכה מדידה בבני אדם, ונמצא המכוון היוצא מזה לענין ישראל הוא רק לא אחד, אך רנב"י דאמר עובר בשני לאוין סבר דהני תרי ענייני של מדידה וספירה, דנקיט במשל שהוא חול הים, תרווייהו שייכי בבני אדם, דגם דרך מדידה שייך בבני אדם לידע מספרם על ידי מדידה, דהיינו שיכניסו תחלה תוך חדר אחד או שידה או תיבה גויים הרבה, ויעמדו שם צפופים ואחר כך ימנום, ואז ידעו כמה בני אדם יכל החדר הזה או השידה הזאת, ובזה החדר או השידה יעשו מדידה לישראל שיכניסו בני אדם שם לעמוד צפופים וראוין כמה פעמים נתמלא החדר הזה מהם, ואז ידעו מניינם.

ועוד מבאר לפי שסבר דכיון דאינו פסוק של תורה אין לדקדק מן 'תרון' 'לא' שבא להוסיף בזה מספר לאו, ואע"פ שכתוב תרי לא, נחשב לאו אחד.

[ג] בבאר שבע (תוספות למס' תמיד כח, א) הק' אמאי לא מנאו בעלי מוני מצוות הגזרה הזאת בכלל מנין הלאוין, שהרי ליכא מאן דפליג שהגזרה הזאת היא מצוה לדורות, ובספרו צדה לדרך (בפרשתן) כתב לתרץ דכיון דליכא לאו מפורש, אלא מדיוקא דקרא שמענן ליה, הלכך לא מנאוהו במנין הלאוין עכ"ל עיין שם.

ובדברי אמת (קונטרס השישי, הובא) דעל הלימוד מדברי קבלה דלא ימד ולא יספר ודאי אין להקשות, וגם המקרא דכי תשא אינו כ"א לאו הבא מכלל מצות עשה, ואין דרך מוני המצות למנות לאוין הבאים מכלל עשין, אמנם על הרשב"ץ שדרכו בכך קשה, עיי"ש, ובענין זוכר (שם) הסכים לזה וכתב הטיב אשר דיבר.

וע"ע להגרי"פ (בביאור סהמ"צ לרס"ג ל"ת רסד עמ' שכ"ב) שהקשה על הבאר שבע דפשיטא ליה דלאו הבא מכ"ע חשיב לאו, אף על פי שאין לוקין עליו, ולכן יש למנותו במנין הלאוין, דאין כן דעת כל הראשונים מלבד הרס"ג והרשב"ץ שקשה לכאורה אמאי לא מנו מצוה זו, וכתב ליישב שיטתם דבעיקר הדבר אין יסוד נאמן לקושיא זו דבאמת לא אשכחן בשום דוכתא מבואר שיש בזה לאו הבמכ"ע, וגם בגופיה דקרא לא אשכחן שום משמעות לזה כלל, ואע"פ שכן פירש"י, מ"מ מפשטיה דקרא ודאי לא משמע הכי, ולא ביארו האחרונים מקור דברי רש"י אלו, ומכיון דמגופיה דקרא ליכא שום משמעות איסור שלא למנות, אם לא מקרא דדברי קבלה אין בזה שום לאו הבמכ"ע שתבא במנין המצות, עיי"ש.

עצמו כתיב 'לא' תרי זימני, דסבר דלא שייך מדידה בבני אדם, לפיכך פירש כשם שחול הים לא ימד דשייך ביה מדידה, כך ישראל לא יספר, ורנב"י סבר דכוליה קרא מופנה, מכדי כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים, אנא ידענא דחול הים לא ימד ולא יספר, א"כ כוליה קרא מופנה לדרשה.

והבן יהוידע ביאר דר"א סבר הני תרי 'לא' דכתיבי בקרא הוא רק במשל דנקיט ביה תרי מיני שהם מדידה וספירה ובכל חד נקיט לא, אבל בנמשל שהם ישראל לא שייך בהו הני תרי מיני, דלא שייך בהו אלא ספירה ולא מדידה, והכי קאמר כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, כן בבית ישראל לא יהיה מספר, אבל אין לומר כן בבית ישראל לא יהיה לא מספר ולא מדידה, דאין שייכה מדידה בבני אדם, ונמצא המכוון היוצא מזה לענין ישראל הוא רק לא אחד, אך רנב"י דאמר עובר בשני לאוין סבר דהני תרי ענייני של מדידה וספירה, דנקיט במשל שהוא חול הים, תרווייהו שייכי בבני אדם, דגם דרך מדידה שייך בבני אדם לידע מספרם על ידי מדידה, דהיינו שיכניסו תחלה תוך חדר אחד או שידה או תיבה גויים הרבה, ויעמדו שם צפופים ואחר כך ימנום, ואז ידעו כמה בני אדם יכל החדר הזה או השידה הזאת, ובזה החדר או השידה יעשו מדידה לישראל שיכניסו בני אדם שם לעמוד צפופים וראוין כמה פעמים נתמלא החדר הזה מהם, ואז ידעו מניינם.

ועוד מבאר לפי שסבר דכיון דאינו פסוק של תורה אין לדקדק מן 'תרון' 'לא' שבא להוסיף בזה מספר לאו, ואע"פ שכתוב תרי לא, נחשב לאו אחד.

[ג] בבאר שבע (תוספות למס' תמיד כח, א) הק' אמאי לא מנאו בעלי מוני מצוות הגזרה הזאת בכלל מנין הלאוין, שהרי ליכא מאן דפליג שהגזרה הזאת היא מצוה לדורות, ובספרו צדה לדרך (בפרשתן) כתב לתרץ דכיון דליכא לאו מפורש, אלא מדיוקא דקרא שמענן ליה, הלכך לא מנאוהו במנין הלאוין עכ"ל עיין שם.

ובדברי אמת (קונטרס השישי, הובא) דעל הלימוד מדברי קבלה דלא ימד ולא יספר ודאי אין להקשות, וגם המקרא דכי תשא אינו כ"א לאו הבא מכלל מצות עשה, ואין דרך מוני המצות למנות לאוין הבאים מכלל עשין, אמנם על הרשב"ץ שדרכו בכך קשה, עיי"ש, ובענין זוכר (שם) הסכים לזה וכתב הטיב אשר דיבר.

וע"ע להגרי"פ (בביאור סהמ"צ לרס"ג ל"ת רסד עמ' שכ"ב) שהקשה על הבאר שבע דפשיטא ליה דלאו הבא מכ"ע חשיב לאו, אף על פי שאין לוקין עליו, ולכן יש למנותו במנין הלאוין, דאין כן דעת כל הראשונים מלבד הרס"ג והרשב"ץ שקשה לכאורה אמאי לא מנו מצוה זו, וכתב ליישב שיטתם דבעיקר הדבר אין יסוד נאמן לקושיא זו דבאמת לא אשכחן בשום דוכתא מבואר שיש בזה לאו הבמכ"ע, וגם בגופיה דקרא לא אשכחן שום משמעות לזה כלל, ואע"פ שכן פירש"י, מ"מ מפשטיה דקרא ודאי לא משמע הכי, ולא ביארו האחרונים מקור דברי רש"י אלו, ומכיון דמגופיה דקרא ליכא שום משמעות איסור שלא למנות, אם לא מקרא דדברי קבלה אין בזה שום לאו הבמכ"ע שתבא במנין המצות, עיי"ש.

ובשו"ת שרידי אש (יו"ד סי' קמו) כתב דיש ליישב השמטת מוני המצוות באופן פשוט, שהגמ' ביומא שם מביאה ב' מימרות, אחת של ר' יצחק, שאסור למנות אפילו לדבר מצוה, וליף מקרא דויפקדם בטלאים, ושניה של רנב"י שעובר בשני לאוין, שנאמר לא ימד ולא יספר, והנה המימרא של ר' יצחק אינה אומרת שיש בה איסור לאו, וא"כ לא היה למוני המצוות למנות לאו זה, דבענין איסור המיני לא נאמר בפסוק שאסור למנות ורק בא להזהיר על הנגף, ומזה אנו למדים שאסור כדי למנוע מן הנגף, וע"כ לא שייך למנותה במנין הלאוין, והלאוין שהביא רנב"י מקרא "לא ימד ולא יספר" נדחו על ידי ר' שמואל בר נחמני, שאמרו שם ר' יונתן רמי כתיב והיה מספר בנ"י וכתיב אשר לא ימד ולא יספר, ל"ק, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום, ורבי אמר, כאן בידי אדם, כאן בידי שמים, והיינו שר"ש בר נחמני ור' יונתן ורבי מפרשים את הפסוק כפשוטו, שאין הכתוב בא לאסור את המיני, אלא בא לומר שעם ישראל ירבה במספר רב אשר לא יוכלו לספור אותם, וכן פירש המהרש"א שם, ועיין בתוס' (שבת נו, א ד"ה רק), שהקשו הא איכא מעשה דהסתה, ותירצו, דלא הוי כ"כ עון גדול וגם שגג, מוכח שגם התוס' סוברים שעפ"י מסקנת רנב"י אין כאן לאו, אלא אזהרה שלא למנות, כדי שלא יבוא הנגף, עכ"ד, וכ"כ באורח נאמן (סי' קנו אות ל"ג בהגהה מבהמ"ח העי' נ"ב).

ובשו"ת פני מבין (יו"ד סי' שכט) כתב שהרמב"ם השמיט איסור זה, לפי שאינו איסור ממש אלא מנהג טוב, ע"כ, ועיין לעיל שהבאנו מהרמב"ם שפסק זאת בהלכה.

[ד] וז"ל לפע"ד המונה ישראל עובר בלא תעשה דלא ימד ולא יספר, שמע מינה אפילו כותב ולא מוציא בפיו עובר, דאל"ה למה ליה בזק וטלאים לשאול המלך, ויואב נמי אמאי לא מנה בכתב וכו' אלא ע"כ לעולם עובר בלאו, ומדלא יספר משמע אפילו בכתב, א"כ ע"כ עמוד וספור נמי בכתב, מדדמי התם קראי, כתיב והיה מספר וכתיב אשר לא יספר, ולא תירץ מספר ע"י כתב, ע"כ אין הפרש, ואפילו אי בעלמא כתיבה לא כדיבור דמי, לענין שבועה וברכה וברכת התורה, מ"מ לענין ספירת העומר יוצא אי נתכוין לצאת בזה, עכ"ל, ובשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כ') כתב דאע"פ שמשמע מהרלב"ג (פרשת במדבר) שמנין בכתב אין איסור, פשיטא דאין זה יסוד בהלכה נגד המפורש מהח"ס להלכה, כיון שפסק למעשה, עכ"ד, ובספר ויקחל משה (שיעורי הגרמ"ש קליין שליט"א ח"ד פר' במדבר), כתב דיסוד מחלוקתם של החת"ס והרלב"ג הוא האם ספירה מתוך הכתב כמוה כספירה ע"י דבר אחר המבואר לעיל או שחשובה כספירת האנשים הואיל והשמות מתייחסות אל האנשים עצמם, ודעת בעל פאת השולחן שאין איסור בספירה מוך הכתב ראה תשובתו המובאת בשו"ת צץ אליעזר (ח"ג סי' ג' פ"ח).

המשך מצבות מספרות מעמוד 3

באחוות חסידים הביאה לקירוב לבבות באופן מופלג, כשאחד מספר לשני את תלאותיו ומצוקותיו והם מברכים ומאחלים כל אחד לחברו לישועה בקרוב. כמה מהמסובין היו מעלים חידושים בעבודת ה' וסיפורי- צדיקים חדשים וגם ישנים, וכך היו חולפות להן השעות. בהתקרב חצות-הלילה היו מוזכרים המה לשוב לבתיהם, והיו מסיימים את ה"זיץ" בהרגשה של התעלות והתרוממות, וכך היו ממשיכים בשיחם ושיגם בעגלה שהחזירתם למקומות מושבותיהם. בתחנה הראשונה, כשראשוני החסידים היו יורדים מהעגלה, נזכרו המה: 'הרי היום היארצייט של רבינו הק'... נו, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל', ובזה תמה סעודת ההילולא...". סיים ר' בן-ציון את התיאור האוטנטי והוסיף הערת-אגב רבת משמעות: "החסידים האלו לא ראו בכך שום חסרון שלא לשוחח דווקא מבעל ההילולא...". לאורך כל ימיו היה רב"צ מתהלך בחסידות יוצא ונכנס בבתי הצדיקים דבית רוז'ין, והיתה לו התקרבות גדולה ואף הם ענו כלעומתו והתענגו לשמוע את שיחו ושיגו. לימים בהכירם את גדלותו בתורה ובהלכה הוכתר על ידיהם כ"רב דחוג בית רוז'ין". במיוחד היה נכנס בבתיהם של רבותינו שבגולה, האחים הצדיקים מבאיאן-טשרנוביץ ומנין-יארק, ורבותינו שבארץ ישראל הסב"ק מהוסיאטין, ה"אביר יעקב" ואחיו רבי שלמה'ניו מסאדיגורה, ה"כנסת מרדכי", והרבי מבוהוש, זכר צדיקים וקדושים לברכה. בכל מקום שהיה מגיע היה "סוחר" בחסידות, מציע את מרכולתו, קונה ומוכר, דולה ומשקה לכל מי שאוזנו כרויה טללי חסידות מבורו הבלתי נדלה. בשנותיו האחרונות, כאשר כ"ק האדמו"ר שליט"א מבאיאן עלה על כסא אבותיו בהנהגת בית באיאן, קם רבי בן-ציון וחידש כנשר נעוריו. מלבד השתתפותו בכל ה"שולחנות" וכדו', בהיותו מתגורר בקרבת מקום הפך למתפלל ויושב קבוע בבית-מדרשו של האדמו"ר שליט"א, שם גם מסר שיעורים כסדרן בכל ער"ש בספר האוה"ח הק'. בכל הזדמנות של יומא דפגרא, כמו ימי הילולא וכד', היו החסידים - זקנים כמו נערים - מסבים סביבו ומקבלים "טעימות" מאותם ימים טובים ועינוגים עילאים של חסידי קמאי. רבות עוד אפשר להאריך בתיאור קווים ונקודות ממסכת חייו, הנהגותיו, דיבוריו ושתיקותיו של ר' בן-ציון זצ"ל, חסיד מדורות עברו שבצקלונו האישי ובדמותו הקמאית העביר לדורנו אנו מעט מזעיר מאותה הוויה שהיתה ואיננה. בהיותו בעל מספר נפלא ואותנטי כאמור לעיל זוכרים החסידים ושומעי לקחו את סיפוריו ומוסריו עם הניגון וההבעה, בא הביע כל תנועה ותנועה ממעשיותיו, למרות כ"ט שנים מאז עלה והתעלה להיכל רבותינו שבגן עדן העליון, ובאמת כבר אמרו אינו דומה מי ששמע מעשי צדיקים מסתם בעל מספר, למי ששמע מסיפוריו והתועדויותיו של רבי בן ציון, יש לציין כי סיפורים רבים נותרו בזכרונות החסידים ואף מכתבי הדרכה רבים וזיכרונות של תורה וחסידות מפוזרים בציקלונם של חסידים ואנשי מעשה, הממתינים למי שיכנסם ויגאלם, ויזכה בהם את צמאי חסדך, וגם בכך יציב יד ושם ושארית לחד מגדולי חסידי קמאי, אשר נדמה שלא קם בדומה לו בהעתקת השמועות מדור אל דור, בהם הענ"ק שיעור מוסר חי של יראה בעל השמועה עומד כנגדו במוחש ממש, וחבל על דאבדן ולא משתכחין. יהיו מעט הדברים שכתבנו כאן לעילוי נשמתו הטהורה, ולמעיין של התרוממות והתעלות לכל מכיריו, שומעיו ומוקירי זכרו הטהור.

חיוב קריאת המגילה וזמנו

א. הכל חייבים בקריאת המגילה אנשים ונשים שאף הן היו באותו הנס (סי' תרפט ס"א), ולכן צריך כל איש לקרות את המגילה בביתו לבני הבית, ויש נשים הנוהגות לבוא לעזרת נשים לשמוע הקריאה, וצריך שיוכלו לשמוע משם כראוי (משנ"ב סק"א).

ב. זמן קריאת מגילה של לילה הוא מצאת הכוכבים (משנ"ב סי' תרפז ס"א), ויש להקפיד לא להקדים לפי שיש דעות שקודם לכן לא יצא ידי חובתו (ועיין ביה"ל סי' תרצב ס"ד), ויכולין לקרותה עד עלות השחר (משנ"ב שם ס"ג).

ההכנה לקריאה

ג. מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושט כאיגרת, להראות הנס (שו"ע סי' תרצ ס"ז), ופושטים את המגילה כולה קודם הקריאה (ב"ח), והשומעים עדיף טפי שלא יפשטו, שלא יהא נראה כאילו כל אחד קורא בפני עצמו, אמנם העולם נהגו שגם הקוראים פושטים המגילה (פמ"ג א"א סקי"ח, שעה"צ סק"נ), ויחיד הקורא מילה במילה לעצמו ודאי צריך לפשוט (כה"ח ס"ק ק"ד).

ד. הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומעים, והשומעים צריכים לכוין לצאת, ואם הקורא ש"צ מסתמא דעתו על כל השומעים (שו"ע שם סי"ד), ומכוונים ע"ז קודם תחילת הקריאה יכוין על כל הקריאה זה לצאת וזה להוציא, ויותר א"צ לכוין בכל הקריאה (משנ"ב סקמ"ח), וטוב להוציא בשפתיו הכוונה (כה"ח סקפ"ג).

ה. בעל קורא שאינו קבוע אסור לו להתחיל בקריאת המגילה עד שיאמרו לו 'קרא', דלהוציא הצבור הוא ענין כבוד ואין ראוי לאדם לחלוק כבוד לעצמו (רמ"א סי' תרצ ס"א ומג"א ומשנ"ב שם).

הברכות

ו. הקורא את המגילה מברך לפניה ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה נסים, ושהחיינו (סי' תרצ"ב ס"א).

ז. למנהג ספרד, בקריאת היום אין חוזרים לברך שהחיינו (שו"ע שם), ולמנהג אשכנז חוזרים לברך ברכת שהחיינו גם בקריאת היום (רמ"א שם).

ח. ג' ברכות קריאת המגילה עולים גם על קיום מה שכתוב בה, לכן צריך לכוין באמירת או בשמיעת הברכות גם על שאר מצוות היום 'סעודת פורים' 'משלוח מנות' ו'מתנות לאביונים' (מג"א סי' תרצב סק"א ופמ"ג עפ"י השל"ה הק')[1], והשומעים יודיעו לש"ץ שיכוין להוציאם גם על כוונה זו.

ט. בשעת אמירת הברכות צריכים השליח ציבור והשומעים לעמוד (מג"א סי' תרצ סק"א ומחצה"ש).

י. כשקורא מגילה רק לנשים והקורא כבר יצא יד"ח, תברכנה הן את ג' הברכות, ומברכות 'לשמוע מגילה' (עיין משנ"ב סי' תרצב סקי"א, הליכו"ש פי"ט הע'ג).

דקדוקי הקריאה

יא. לא יפסיק בין באמצע פסוק ובין בין פסוק לפסוק, רק כדי נשימה, משום דחייב לקרות כאגרת

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק (דברים כה, יז)

(טור סימן תר"צ ומג"א שם סקי"ז בשם מטה משה סימן תתר"ב)

יב. יש בעלי קריאה שמסיימים את כל הפרקים במגילה בנעימה מיוחדת ואין זה נכון וראוי (תורת הקורא)[2].

יג. אם חיסר הקורא אפילו תיבה אחת לא יצא וצריך לחזור (מג"א סי' תרצ סקט"ו ומשנ"ב סקמ"ח), וצריך לדקדק בטעויות שיש בהם שינוי משמעות (שו"ע שם סי"ד דעת הי"א)[3], ואם חיסר תיבה אחת או שינה משמעותה יחזור לקרוא ולא יברך (ביה"ל שם).

שמיעת המגילה

יד. שליח ציבור קורא מעומד מפני כבוד הציבור והציבור יכולים לשבת (שו"ע סי' תרצ ס"א), ובשעת הדחק יכול הבעל קורא להשען ולסמוך עצמו בשעת הקריאה (ביה"ל שם).

טו. צריך השומע להאזין לכל תיבה ותיבה היוצאת מפי הקורא, ואם חיסר שמיעת תיבה אחת לא יצא, וצריך לחזור, (מג"א שם סקט"ו ומשנ"ב סקמ"ח), על כן צריך כל ירא שמים נכון שיהיה לו ולאשתו מגילה כשרה בידו ולקרוא מילה במילה בלחישה שא"א לשמוע מן הש"ץ הכל (פמ"ג א"א סקי"ט ומשנ"ב) וצריך ליזהר מאד שישמיע לאזנו (שעה"צ סי' תרפט סק"ז).

טז. אם חיסר שמיעת תיבה או פסוק יכול להשלימה בקריאה בעל פה ומתוך החומש, באופן שאינו קורא למפרע.

יז. מי שמסופק שמא חיסר תיבה אחת, צריך לחזור ולקרות את המגילה, לפי שספק דברי קבלה לחומרא (מש"ז סי' תרצב סק"ג ועיין שעה"צ סקכ"ז), וכשמסופק בקריאת הלילה יש מקילים וישאל שאלת חכם.

יח. מי שהתנמנם באמצע 'שמיעת' המגילה לא יצא (סי' תרצ סי"ב) כי וודאי חיסר שמיעת כמה תיבות.

יט. מי ששמע את הקריאה ולא היה מרוכז בכל מילה ומילה בדיעבד יצא, אמנם אם הסיח מחשבתו לגמרי לענינים אחרים לא יצא (אגרת הפורים פ"ג ס"ב).

סיום הקריאה

כ. אחר הקריאה צריך לכרוך את המגילה ורק אח"כ לברך, לפי שגנאי הוא למגילה שתהיה מונחת כך, ואפילו אם התחיל הברכה ואמר 'ברוך אתה', אם לא אמר ה', יפסיק באמצע ויכרוך (משנ"ב סי' תרצ סקנ"ז).

כא. אסור להפסיק בשיחה בין הקריאה לברכה שלאחריה (משנ"ב תרצב סק"ט ובשעה"צ).

כב. ונוהגין לברך אחר הקריאה ברכת הרב את ריבנו וכו', אמנם הקורא ביחידות אינו מברך ברכה זו (שו"ע ורמ"א סי' תרצ ס"א).

כג. נהגו לומר בלילה פיוט אשר הניא, אבל לא ביום, לפי שכבר אמרו פיוטים וקרוב"ץ (מג"א).

סעודת הלילה

כד. אחר שנפטר מבית הכנסת ובא לביתו, ימצא שם נרות דולקות ושולחן ערוך ומיטה מוצעת מפני כבוד היום, ויאכל וישתה בשמחה ובטוב לבב, וישמח אנשי ביתו וירחיק מהם כל ריב וכל מצה, ויודיע להם הנסים והנפלאות שעשה עמנו הש"י בימים ההם בזמן הזה, כי פדה ה' את יעקב אנשים ונשים וטף, והשיב לאויבינו שבעתים אל חיקם, וראוי לנו להזכיר חסדי ה' תהילות כעל כל אשר גמלנו ה' (סדר היום).

כה. ירבה קצת בסעודה (רמ"א סי' תרצה ס"ב), וי"א שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים, זכר לזרעונים שאכל דניאל וחבירין בבבל[4] (רמ"א שם ס"ב בשם הכל בו ומג"א סק"ו), שגם המגילה היה גם כן ע"י שהוא התך (לבוש), וגם אסתר אכלה זרעונים כמו שדרשו בגמ' (מגילה יג, א) עה"פ (אסתר ב, ט) וישנה לטוב, שהאכילה זרעונים (פר"ח פמ"ג ומשנ"ב), ונהגו לאכול בו גם בשר (פמ"ג).

מתנות לאביונים

כו. חייב כל אדם בין איש ובין אשה לתת מתנות לאביונים (שו"ע סי' תרצד ס"א ומשנ"ב שם).

כז. יש שאין נזהרים שהאשה עצמה שולחת מתנות לאביונים אלא הבעל שולח בשבילה, ויש להחמיר שהאשה לא תסמוך על מה שבעל השולח בשבילה אלא תשלח בעצמה מתנות לאביונים (מג"א סי' תרצה סקי"ד ומשנ"ב סקכ"ה), ויכולה לשלוח את בעלה במיוחד עבור חובת מצותה (עיין ערוה"ש שם סי"ח), ואינו צריך להקנות לה את המעות (עיין קידושין ז, א וחזו"א אבהע"ז סי' קמ"ח).

כח. אפילו עני המתפרנס מן הצדקה צריך לתת ממה שנתנו לו, ולכן גם בחורים שאין להם כסף משלהם חייבים במצוה זו (כן דעת הט"ז ומשנ"ב בשם הב"ח).

כט. צריך לתת לשני עניים, לכל עני מתנה אחת (שו"ע שם), של מעות או אוכל (פמ"ג מש"ז סק"ב ומשנ"ב).

ל.שיעור מתנה אחת היא פרוטה אחת (ריטב"א מגילה ז, א אשל אברהם בוטשאטש סי' תרצה משנ"ב סק"ב), ויש מחמירים שצריך לתת לכל עני מתנה בשיעור שיכולים לקנות בו ג' ביצים פת לסעודה לכבוד היום [בערך 173 גרם] (שע"ת בשם מחז"ב בשם שו"ת זרע יעקב סי' יא), יש שכתבו שזה בזמנינו בערך 10 ש"ח (שבט הלוי פורים פ"ח ס"ו), ויש מהדרים לתת שיעור נתינה חשובה שיהיה העני שמח בה ולא בוש לקבלה, הנאמד בימינו בכ-50 ש"ח (הגר"ש אלישיב).

לא. אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו (שו"ע שם ס"ג), ואין הכוונה שכל מי שפותח יד חייבים לתת לו, אלא שיוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בכל מי שפתח

על שפת הבאר

[1] וז"ל, כשמברכין על קריאת מגילה ושהחיינו, יכוין שיצא בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל, ומצות משלוח מנות כו', כי סעודת פורים ומשלוח מנות הם גם כן מצות מדברי קבלה, וראוי היה לברך עליהם 'אשר קדשנו במצותיו וציונו' כו' ו'שהחיינו', דהא מזמן לזמן קאתי, כמו שמברכין אור חנוכה ואקריאת מגילה, רק שהברכות של המגילה קאי על קריאת המגילה ועל קיום מה שכתוב במגילה, דהיינו הסעודה, ומשלוח מנות כו', כמו שהחיינו בקידוש יום טוב סוכות קאי גם על הסוכה (סוכה מו א), על כן צריך השומע הברכות לכוון גם על זה, עכ"ל, ועיין ברמב"ם בפרטי ההלכות ריש הל' מגילה שכלל כל מצוות היום במצוה אחת שעיקרה קריאת המגילה, ולפי"ז לדעת המחבר ומנהג הספרדים שאינם מברכים שהחיינו ביום יכוונו כל זה בברכת השהחיינו של קריאת הלילה ובב' ברכות הראשונות של קריאת היום וכמבואר להדיא בשלה"ק, והמג"א קיצר כדרכו וכתב לכוון רק בברכת שהחיינו.

[2] לפי שרק חלוקת הפסוקים והפרשיות פתוחות וסתומות הן במסורת קבלת התורה הקדושה, ולהבדיל חלוקת הפרקים בתנ"ך היא חלוקה נוצרית כידוע ואין לה כל יסוד בקבלת תורתינו המסורה, וממילא אין שום משמעות לחלוקה זו ואין מן הראוי להטעימם בנגינה מיוחדת, ויש להקפיד בכך בעיקר בסוף הפרקים ד' ו' ח' ט' שאין בהם שום משמעות מיוחדת לתוקף הנס.

ובאליה רבה (סי' תרצ סקי"ט) הביא ממחזור מעגלי צדק את המקומות המקובלים להרים בהם הקול והניגון, וז"ל כשאומר החזן להיות כל איש שורר בביתו [א, כב] ממשיך הניגון ומרים קולו, וכן בפסוק והנערה אשר תיטב בעיני המלך [ב, ד], וכן ויאהב המלך את אסתר וכו' [שם יז], וכן כשאומר רוח והצלה יעמוד ליהודים [ד, יד], וכן כשאומר 'בא ה'מלך ו'המן היום [ה, ד] לפי שהוא ר"ת של שם ה', וכן כשאומר 'בא ה'מלך ו'המן אל [שם ח] שהוא בר"ת של יהו"א, וכשאומר בלילה ההוא [ו, א] מרים קולו ג"כ, וכן בפסוק קח את הלבוש עד פסוק השלישי וישב מרדכי אל שער המלך [שם י - יב] כל זה אומר בקול רם ובמשך, וכן כשאומר תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי ז, ב, וכן כשאומר מי הוא זה ואיזה הוא [שם ה] שבתיבת מי הוא נרמז בשם יהו"א, וכן כשאומר כי' כלת'ה אלי'ו הרע'ה [שם ז] שהוא בסופי תיבות שם של ה', וכשאומר גם הנה העץ [שם ט] מרים קולו והנערים מכין בפטיש עץ על הספסלין, וכן כשאומר ואת עשרת בני המן מכין וכו', וכן כשאומר רוכבי הרכש האחשתרנים וגו' [ח, יד] מרים קולו במשך עד סוף הפסוק, וכן כשאומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה [ט, כב], וכן כשאומר קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו' [שם כו], ופסוק וכל מעשה תקפו ['י, ב] עד סוף הפסוק אומר בהרמת קול, וממשיך עמו תיבת כי, והקהל אומרים כל הפסוק, והחזן חוזר ואומר מרדכי היהודי עד סוף המגילה בקול רם ובמשך, עכ"ל.

אמנם במקור חיים (סי' א"א ס"ז) כתב שנתפשט מקרוב בחזני אשכנז הבאים מארץ פולין לקרוא בקריאת התורה בקול רם המלות אשר נרמז שם הוי"ה בראשי תיבות או סופי תיבות, וקשה ע"ז מה עדיף ראשי תבות על השם עצמו שבו אין קוראים באופן מיוחד, וי"ל שהיא הנותנת דשם עצמו לא צריך התעוררות דזה ידוע לכל, ונראה דבמקום שנהגו כן נהגו אבל לחדש במקום שאין מנהג אנו אין לנו עכ"ד, ובקיצור ההלכות שם קורא תיגר על המנהג להגביה את הקול במקום שרמוז שם ה' וכו' כתב היעב"ץ בסידורו (הגהות שבסוף הסידור הגה"ה לדף קס"ג) וז"ל אין להרים קול במלות שיש ראשי תיבות הוי"ה כמו שנהגו חזני אשכנז מדעתם להראות בקיאותם כי כל התורה שמותיו של הקב"ה והכל קדושה אחת שווה ולכן אפילו בקריאת השם עצמו אין מרים קולו יותר מבשאר הקריאה קל וחומר למקום שרמוז השם בראשי תיבות, עכ"ל.

[3] כגון אם אומר במקום יושב (ב, כא) ישב, או נופל (ז, ח) נפל (מג"א ס' תרצ סקט"ז).

תיבת 'רְצָפַת בהט ושש' הפ"א רפה והוא לשון 'מרצפת אבנים' (מלכים ב' טז, יז) ואין לקרוא 'רְצָפַת' בפ"א דגושה שמשמעותה 'גחלת' כמו וַיַּעַף אלי אחד מִן הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רְצָפָה (ישעיהו ו, ו) ועיין מנחת שי יחזקאל (מ, יז) שלשון גחלת בדגש ולשון רצפת אבנים בקרקע רפה.

תיבת 'באה' נזכרת ג' פעמים במגילה (א, יז. ב, יג. ב, יד) הראשונה מלעיל בב"ת, והשניים האחרונים מלרע באל"ף, ורש"י מפרש (עיין בראשית טז, יז. כט, ו. מב, כא. מא, כו) שמלעיל הוא לשון עבר ומלרע הוא לשון הווה, ובאשל אברהם (בוטשאטש סי' קמ"ב) כתב שלפ"ז

את היד אפילו שאינו עני, שאין נתינה זו מדין צדקה גרידא אלא מדין שמחה (ריטב"א שם וראה פרדס יוסף החדש פורים עמ' של"ז בשם הגר"ח"ק).

לב. ומוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נז, טו) להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (רמב"ם פ"ב מהל' מגילה הי"ז).

לג. אדם שיש לו ממון רב לצדקה טוב לו שיחלק המתנות בשיעור הנתינה שמקיימים בה המצוה לפי השיעורים דלעיל בין עניים רבים, מאשר לתת לכמה עניים בודדים סכום גדול[ה].

לד. יש שכתבו שגם את המתנות לאביונים יש ענין לתת ע"י שליח (גבאי צדקה), וכן יש בזה מעלת מתן בסתר (שו"ת זכרון יהודה ח"ב סי' ר"ל, וראה בספר הנפלא ראש אליהו פורים עמ' של"ד).

משלוח מנות

לה. חייב כל אדם בין איש ובין אשה במצוות משלוח מנות, ואיש ישלח לאיש ואשה תשלח לאשה אבל לא בהיפך (שו"ע סי' תרצה ס"ד ורמ"א).

לו. יש שכתבו שעדיף שיתן בעצמו מיד ליד (א"א בוטשאטש, שו"ת שלמת חיים סי' שעח), ויש שכתבו שמצוה לשלוח המנות ע"י שליח ולא יתן בעצמו (מקו"ח סי' תרצה, חת"ס גיטין כב, ב ומשנ"ב סקי"ח בשם שו"ת בנין ציון סי' מ"ד), ויכולים לשלוח גם עם קטנים שאינם בר שליחות (שם), אמנם י"א שצריך לברר אצל המקבל שאכן הגיעו אליו המנות, לפי שאין הקטן נאמן בדבריו לומר שעשה את המצוה (שו"ת חלקת יעקב סי' רל"ה, עפ"י יו"ד סי' קכ סי"ד, אמנם עיין שועה"ר יו"ד סי' א' סקמ"ב ודו"ק).

לז. המצוה הוא לתת שתי מנות לאדם אחד, וכל המרבה לשלוח לריעים משובח (רמב"ם שם הל' טו), וצריך לשלוח שני מיני מאכלים, או שני מיני משקים, או מין אחד מאכל ומין אחד משקה (שו"ע שם וערוה"ש סי"ד), וצריך שתהיה כל מנה יפה וחתיכה הראוי להתכבד, שיהא דבר חשוב, ואלו ששולחין חתיכות קטנות לא יצאו ידי חובתן (שם סט"ו).

לח. המנות יהיו מבושלות וראויות לאכילה (מג"א סקי"א) ולשיטה זו אין יוצאים בשקיקי תה או קפה מנות חמות וכיו"ב, שאינם ראויים לאכילה ושתיה אלא ע"י בישול ונתינת טעם, ויש אומרים שיוצאים ידי חובה במאכל הראוי להתבשל מיד (משנ"ב סק"כ בשם הפר"ח).

לט. מנהג העולם לשלוח מיני מתיקה (שכנה"ג הגה"ט אות י')[ו].

מ. על תקנת מצוה זו נאמרו ב' טעמים עיקריים א. כדי שיהיה לכל אחד מישראל די והותר לקיים סעודת פורים כהלכתה (תרומת הדשן סי' קי"א), ותיקנו לתת גם לעשירים כדי שלא לבייש מי שאין לו (שו"ת חת"ס או"ח סי' קצו), ב. לרמוז כי ישראל באגודה אחת ובאהבה ואחוה היפך מה שאמר המן עם מפוזר ומפורד (מנות הלוי ט, סז), וכתבו הפוסקים שיש לחשוש לדינא לשני הטעמים, לכן טוב שידע מקבל המנות מיהו השולח, ע"י צירוף שם השולח וכיו"ב, כדי לצאת הטעם של ריבוי אחוה (שו"ת כת"ס סי' קמא), וכן עדיף לשלוח מוצרים המתאימים לצרכי סעודתו של המקבל, הן בטיב הכשרות, והן בהתאמת תכולת המוצר לאדם עם רגישות בעיות בריאות של לחץ דם או סוכר וכדו'.

מא. אין לשלוח מנות בתוך כלי חדש הטעון אא"כ המאכלים ארוזים בכלי בפני עצמו כמו קופסאות קרטון, שימורים או פלסטיק ולא בנייר או צלופן, והעצה הנכונה לכו"ע היא, שהמשלח יטבול את הכלי וישתמש בו אחרי הטבילה לצורך עצמו לשתיה וכדו', ויניח בו המנות ויודיע למקבל שהכלי טבול (וראה ספר טבילת כלים פ"ח)

תלמוד תורה

מב. טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר, ליהודים היתה אורה ושמחה (אסתר ח, טז) ודרשינן אורה זו תורה, והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה (דרכי משה ורמ"א בשם מהר"י ברונא), ויכוון שהתורה תאיר על שולחנו, ועל שולחנו יגיד לבני ביתו מתוקף הנס הגדול הנעשה לאבותינו, וכשיושבים על שולחנו בעלי תורה נכון מאוד לדבר בעניני סוד מגילת אסתר (יסוד יוסף פרק פ"ב).

מג. שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום (שו"ע סי' תכט), ומתחילים מיום הפורים עצמו (שעה"ר ומשנ"ב שם).

משתה ושמחה

מד. נוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה (רמ"א ס"ב) משום שצריך שיהוי בקריאת מגילה, וטרודים במשלוח מנות ומתנות לאביונים כל היום, ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג (תרה"ד סי' ק"י), ומתפללים מנחה תחלה בעוד היום גדול, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום וממשיכים אותה לתוך הלילה (תרוה"ד ורמ"א שם).

מה. וכתב השל"ה (מגילה נר מצוה) וכל מי שמקדים ומזרז ביותר לעשות הסעודה בהשכמה, הוא משובח בעיני, וכן ע"פ הסוד וקבלת הרש"ש (סידור הרש"ש) יש ענין נשגב לעשות סעודה בשחרית כדי להעמיד ולקיים ע"י הסעודה את ההארות שנמשכו ע"י תפילת שחרית וקריאת המגילה, וע"כ רבים נוהגים לעשות ב' סעודות אחר שחרית ואחר מנחה.

מו. מצוה להרבות בסעודת פורים (רמ"א סי' תרצה ס"א), ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו (רמב"ם שם), נחלקו הפוסקים אם סעודה זו צריכה פת, י"א שחובה לסעוד בה בלחם (ט"ז סי' תרצג סק"ב) וי"א שאין חובה לאכול פת בפורים ויכולים לקיימה גם בשאר מיני מטעמים (מג"א סי' תרצה סק"ט).

מז. ואוכלים בסעודה זו גם דגים (כתר מלכות סי' רז), ובשר (רמב"ם שם)[ז], ושאר מאכלי הפורים.

מח. ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות, לקיים חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (שו"ע סי' תרצה ס"ב), וי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים (רמ"א שם).

על הניסים

מט. בפורים אומרים 'על הניסים - בימי מרדכי' בברהמ"ז ב'ברכת הארץ', ובתפילה ב'ברכת מודים'.

נ. אם שכח בתפילה אין מחזירים אותו, ויאמרה אחר גמר התפילה דרך בקשה קודם יהיו לרצון (א"ר ומשנ"ב ע"פ הט"ז סי' תרפז סק"ג).

נא. אם שכח בברהמ"ז, נחלקו הפוסקים אם מחזירין אותו בסעודה הראשונה, וספק ברכות להקל, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה לה' חוזר, אבל אם כבר הזכיר את ה' אינו חוזר, וכשמגיע בברכת המזון להרחמן (הוא יזכנו) יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו' (שו"ע ורמ"א סי' תרצג ס"ב וסי' תרפז ס"א).

נב. התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה אומר על הנסים, דבתר תחילת סעודה אזלינן (שו"ע ורמ"א סי' תרצה ס"ג).

חינוך הקטנים למצוות היום

נג. קטנים שהגיעו לחינוך מחנכים אותם לקריאת המגילה, שאף הן היו באותו הנס (סי' תרפט ס"א).

נד. גדר הגיע לחינוך הוא כשהקטן יכול לשמוע את כל המגילה מתחילתה לסופה ויודע לקיים את המצוה בשלימותה, ושיעור זה נמדד בכל קטן וקטן לפי מדת סבלנותו (אשרי האיש פמ"ג סל"ג, וראה חינוך הבנים כהלכתו פרק קי"א שהביא שיטות שונות בדין זה).

נה. מנהג טוב להביא גם קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך לשמוע מקרא מגילה (שו"ע סי' תרפט ס"ו), ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר שמבלבלין דעת השומעים (מג"א סקי"א).

נו. מחנכים את הקטנים למצוות משלוח מנות (פמ"ג א"א סקי"ד), וגדר הגיע לחינוך בזה הוא משהגיע לעונת הפעוטות (חוט השני שבת פרק צ"ה) היינו מגיל שש ואילך שרואים שכבר מבין בטיב משא ומתן ומדרבנן מתנתו קיימת (עיין חו"מ סי' רלה ס"א).

נז. נחלקו האחרונים אם צריך לחנך את הקטנים במצוות מתנות לאביונים י"א שמחנכים אותם בזה ככל מצוה (פמ"ג שם, יסו"ה שי"ב פ"ז), וגדר הגיע לחינוך בזה הוא משהגיע לעונת הפעוטות כנ"ל (חה"ש שם ספר בלילה ההוא עמ' 13 בשם הגר"ש"א), ויתן האב מעות לבנו הקטן כדי שיתנו לעניים (חנוך לנער פכ"ז הע' ז'), ויש חולקים וסוברים שאין מחנכים למצוות מתנות לאביונים, כיון שלא שכיח שיש להם מעות משלהם ולא תיקנו חז"ל (א"א בוטשאטש סי' תרצה, שו"ת קנין תורה ח"א סי' קלב, מועדי הגר"ח).

נח. מחנכים את הקטנים למצוות סעודת היום, ואין מחנכים אותם למצוות שתית היין כלל (נט"ג פרק ע"ג הע' ד').

על שפת הבאר

אולי הו"ל ג"כ שינוי משמעות אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך וצ"ע בזה עכ"ד, ובערוך השולחן (סי' תר"צ סעי' כ) כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין ומחזירין אותו.

בפסוק (ג, ד) וַיְהִי [בָּאָמְרָם] כַּאֲמָרָם אֵלָיו יוֹם וָיוֹם, ה'כתיב' בבי"ת ו'הקרי' בכ"ף 'כאמרם' ויש לקרוא כפי הקרי בלבד, ומה שנתחדש בימינו מנהג לקרוא פעמיים הקרי והכתיב הוא שיבוש חמור ואין ראוי לעשות כן (אא"כ בקהילה שיש לה מסורת כך מהקדמונים), וכדאיתא בשו"ע (סי' קמ"א ס"ח) כל תיבה שהיא קרי וכתיב, הלכה למשה מסיני שהוא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר, ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה, בפני גדולי הדור ה"ר יצחק אבוהב וה"ר אברהם ואלאנסי וה"ר שמואל ואלאנסי בנו ז"ל, והתרו בו שיקרא כפי המסורה, ולא רצה, ונדוהו והורידוהו מהתיבה ע"כ, וע"ע שו"ת קנין תורה (ח"ה סימן פ"ו) שקרא תגר על הנוהגים לקרוא שניהם.

בפסוק (ח, יא) לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וְלְאַבֵּד מנהג האשכנזים לכתוב ולקרוא תיבת לַהֲרֹג בלא וא"ו, ומנהג הספרדים והתימנים לכתוב ולקרוא וְלַהֲרֹג, וכן בפסוק וְאִישׁ לֹא עָמַד בְּפָנֵיהֶם מנהג האשכנזים לקרוא ולכתוב תיבת בְּפָנֵיהֶם בבי"ת ומנהג הספרדים והתימנים לקרוא ולכתוב לְפָנֵיהֶם, לכן רבים נוהגים לכפול את התיבה או הפסוק בשני הגירסאות עיין שו"ת שבט סופר (או"ח סי כ"ז) וכן נהגו קהילות רבות, ובספר תורת הקורא העיר שיש קוראים הרוצים להדגיש את השינוי בין שתי הקריאות וכשקוראים בו"ו של לַהֲרֹג וְלַהֲרֹג מאריכים בו עד שנשמע כסגול, ואין נכון לקרוא כן, ורוב קהילות שלא שינו מהמסורת האשכנזית, ולא קראו כנוסח הספרדי כלל.

[4] ובאבן עזורא (דניאל א, טו) כתב שהיו דניאל וחבריו אוכלים 'אורז' הנקרא בלשון ערבי ארוז והוא נכבד מאד וערב מן החטה ועושה דם טהור, והוא מאכל אנשי הודו, ואין להם חטה, ונעשו ממנו הבשילים, וזה האורז ישגא מאד כאשר יבושל בחלב, והכלל כי המעט ממנו משביע, והוא כבד במשקליו וגרגריו דקין מאד ואינן עגולין ותולדתו חמה ולחה.

[5] כתב הב"ח (סי' תרצה) והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ, ורבה העזובה, מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת, כי כך כתבו הקדמונים והשכל גם כן יחייב אותו, כי מי שיש לו מאה זהובים ליתן לעניים שגדול שכרו, כשיחלקם למאה עניים מאשר יתן כל מאה זהובים לעני אחד או לשנים ושלוש, כי זה שנתן למאה החיה מאה נפשות, עכ"ל, וכ"כ המג"א שם סי' תרצה, ובעירובין איתא (סג, א) כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם, ועיין פיהמ"ש להרמב"ם אבות (פ"ג מט"ו) הכל לפי רוב המעשה, ושו"ע (סימן רנז ס"ט).

[6] מנהג זה נזכר כבר במסכת מגילה (ז, ב), וכפי המסופר שם שלח רבה למרי משלוח מנות של מיני מתיקה, ומכאן מסיק בספר ריח דודאים (להרה"ק מוהרצ"א מדינוב מגילה שם אות ט) נשמע דמהראוי לשלוח דברים מתוקים ולא דברים חריפים, הגם דיוצא, כי אנשי כנסת הגדולה קראו למנות מלשון מן אשר טעמו כצפיחית בדבש, עכ"ל, וכ"כ בקיצור של"ה מסכת מגילה.

[7] מנהג קהילות אשכנז לאכול בסעודת פורים בשר מעושן המכונה 'המן', ויש נוהגים לאכול צלי, וכן מנהג סקווירא (לוח מעגל השנה), ומנהג המהר"ם שיק (עניני פורים פתח השער עמ' ו'), ובספר ילקוט מנהגים (עמ' 28) הובא והטעם משום שאכילתו מזכירה את תליית המן שכן דרך הכנת הבשר המעושן ע"י תלייתו בעשן, או תליית הצלי אש בתנור, ובספר תל תלפיות (עמ' 124) הובא ששנה אחת הסכים הרה"ק מהר"ד מבעלזא זיע"א שיעלו בשר מעושן על שלחנו בסעודת פורים, וכשלקח תתיכה לטעום ממנו, פתאום יצאה ממנו תולעת, והפטיר הרה"ק מבעלזא 'כנראה שאין זה מאכל של חסידים'.

"סגולת מלכים"

ילקוט סגולות לימי השנה מלוקט מפי גאונים קדמונים ומקורות נאמנים

מתוך מפעל "סגולות מלכים" (בכת"י) **הלא המה סגולות אשר יסודתם בהררי קודש, והוא כשולחן הערוך לסגולות מסודר לפי ימי וחודשי השנה דבר יום ביומו**

מאוצרות הרב **אברהם יעקב סלמון** שליט"א רב קהל שטפנשט

סגולת הקטורת, סגולת אמירתה ואופן אמירתה

ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה בד בבד יהיה. (כי תשא ל, לד)

באמירת הקטורת מסלקים חיות הקדושה שבתוך הקליפות

ע"י פיטום הקטורת הזה שאנו אומרים גורמים לסלק חיות הקדושה אשר בתוך הקליפות העשיה שהם י"א יריעות עזים, ואנו מסלקים אותם ע"י סמני י"א קטורת, ובתפלת ר"ה יתבאר לך ענין אלו י"א סמני הקטורת גם בפ' תרומה דקס"ד ע"ב, ביארנוהו בסוד עשתי עשרה יריעות, וע"ש ומשם יתבאר לך כי י"א סמני הקטורת הם הי' ספירות דעשיה, והנה יש י' ספירות דקליפה, ועוד כח א' קדוש המחיה אותם הרי הם י"א, וע"י אלו הי"א סממנים שהם הי' ספירות דעשיה ועוד אותה נקודה קדושה העליונה המחיה את כולם, ואז ע"י כך נדחין הקליפות, ואנו מסלקים משם אותה הנקודה אשר היתה מחיה אותה, ואח"כ אנו ממיתין את העשר קליפות, ולכן כיון שהקדושה והחיות שבהם מסתלק מהם אז נשארים הם מתים, וז"ס למה הקטורת מכפר על הנגף ומבטלה, כמ"ש ויתן את הקטורת ויכפר על העם. והטעם שהקטורת ממית מה"מ, ועל ידי כן אין בו כח להמית והנה ע"י הקטורת נסתלק החיות והקדושה מתוך הקליפות. (שער הכוונות דרושי תפלת השחר דרוש ג)

סגולה לזמן המגפה

עוד יחוד אחר א"ל מורי ז"ל לזמן המגפה בר מינן, וזה עניינו, כבר הודעתיך כי כל הנשמות של בני אדם הם ממה שמתברר מן ז' מלכי אדום דמיתו, וז"ס אומרם ז"ל כל ישראל בני מלכים הם, וכאשר בתוך הבירורים יש קצת פסולת שלא הוברר זה הפסולת נעשה ארס וסם המות הממית לאדם בזמן המגפה, וה"ס פסוק ידבק ד' בך את הדבר. והענין הוא כי אותם הקלי' שיש באותם בירורים כנז', הם המכים ונוגפים לאדם בזמן המגפה, ואחר שהכו אותו אינם נפרדים ממנו ותמיד דבוקים עמו ומקיפין אותו מכל סביבותיו שיעור כמה אמות, ולא עוד אלא אפילו באות' השכונה שעומד שם המוכה, או אפילו איזה כלי ומלבוש שלו צריך להתרחק ממנו, וכל ההולך ומתדבק שם הוא מתדבק באותם הקלי' הנז', ויכול להנזק, וזהו טעם שבשאר החולאי' והמכו' שבפ' כי תבוא לא כ' בהו ידבק כמו בענין הדבר והמגפה לפי שבשאר החולאים אין הקליפה ההם מתדבקים שם משא"כ במכת הדבר והמגפה שהיא מבחי' קלי' הבירורים הנז' הם דבוקים בו ובמלבושיו ובשכונתו ובכל כליו. וכבר הודעתיך בענין פיטום הקטורת כי אותם י"א סממני הקטורת הם מה שנשאר בתוך הקלי' שלא יכלו להתברר, והם י"א אורות שבקדושה המחיים את הקליפות, וכאשר יעלו למעלה יסתלקו מתוך הקליפות וישארו בלתי חיות וימותו ואינן מזיקים, וזה"ס הנז' בזוהר פ' וירא במדרש הנעלם שטוב לומר פיטום הקטורת בזמן המגפה, וכן מצינו במגפת עדת קרח שנעצרה ע"י הקטורת שהקטיר אהרן, ולכן טוב מאד בזמן המגפה ב"מ שבעת אומרו פיטום הקטורת בתפלת שחרית ומנחה יכוין בה באותה כונה האמורה למעלה בסדר הקטורת, וג"כ כאשר האדם קם אחר חצות לילה לעסוק בתורה אחר שיאמר תיקון חצות ככתוב במקומו, אח"כ יאמר פיטום הקטורת בכונה ההיא, לפי שאחר חצות נכנעת ממשלת הקליפה, ובפרט אם יתחברו י' אנשים יראי ה' ויקראו סדר פיטום הקטורת יחד בכונה הנז' יעשה רושם גדול למעלה אם יהיה אחר חצות לילה כנזכר.ואמנם זהו מה שצריך לקרות בשעת הנזכר אחר חצות לילה אחר שתגמור הס' הנז', תאמר פ' ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמי' ולבונה זכה בד בבד יהיה, ותאמר אותו ג"פ ישר, ואח"כ ג"פ הפוך כזה יהיה בבד בד זכה ולבונה סמים וחלבנה ושחלת נטף סמים לך קח משה אל ה' ויאמר. ואח"כ תאמר ג"כ אותיות הפסוק למפרע ג"פ ותנקד האותיות בנקודת תיבות אלו הד' והם נטף שחלת וחלבנה ולבונה, וכשיושלמו תחזור מתחלתן לסופן וזה סדרן:

היהי דבב דב הכז הנבלו מימס הנבלחו תלחשו פטן מימס כל חק השמ לא הוהי רמאיו.

(שער הכוונות - דרושי תפלת השחר דרוש ג)

סגולה להחזיר החוטא בתשובה

כתב בע"ח, הכוונה זו מועיל מאד כדי להחזיר החוטא בתשובה. והוא שיאמר פיטום הקטורת בכוונה הכתובה לפניך לעי'. וצריך למנות הסמים באצבעות הידים א' לא', כדי שלא ידלג ח"ו א' מהם. וגם הוא טוב להנזכר. ובכל פעם שהיה אומר פיטום הקטורת, היה אומר אח"כ ג"פ ה' צבאות, ואח"כ ועברה. ואם ח"ו היה בזמן המגפה, לא היה אומר רבון העולמים ולא שאר הפסוקים שנוהגים, זולת אלו ג"פ הנז', ואח"כ ועברה.

(פרי עץ חיים שער עולם העשיה פרק ה)

להבריח כל סנקליטין של מלך

דע כי קריאת פיטום הקטורת יש בו כח סגולי להבריח כל סנקליטין [חבר שרי המלך] של מלך, וכן אמרו רז"ל על פסוק זאת תורת העולה וגו', אמנם טעם היות סמני הקטורת י"א סמנים לא פחות ולא יותר, ללמדינו שבכל ציבור שיש ביניהם רשע אחד אל יוציאוהו מבינ'הם, ולא יעכבוהו מלהתפלל עמהם, ואל יעלה בדעתם שיפסידו בהשתתף תפלת רשע עמהם, ואדרבה יגיע להם תועלת ולא הפסד, כי כשיעיינו למעלה ערך תפלתו לפי ערך תפלת רשע יראו יותר חשובים ממה שהם בלתי רשע עמהם, וגם הרשע ירוח כי בהתחבר תפלתו עמהם חוזרת להיות חשובה, וזה כשיהיו י' צדיקים וא' רשע נחשבים כולם לצדיקים כל הי"א נחשבים לצדיקים, אך אין כח בט' צדיקים לבטל פסול תפלת רשע אחד, ואם היו שני רשעים בתוך הציבור צריך שיהיו עשרים צדיקים כדי לבטל ב' רשעים, ולזה היה בקטורת עשרה סמנים טובים לבטל ריח החלבנה שריחה רע.

(ספר חסד לאברהם מעין ב נהר מו)

סגולה לפרנסה לומר מתוך כתב אשורית

הזהיר בספר שכחת לקט מערכת ב', דכשאומר פיטום הקטורת יסתכל באותיות, וכן ראיתי שכתב בספר ערך לחם למוהריק"ש ז"ל, דיקרא מתוך הספר, ועיין באשל מפרי, ובילקוט ראובני סדר בן קהת כתב, כי אחד עשר סממני הקטורת הם סגולה נפלאה להכניע אחד עשר מחנות של סמא"ל, כאשר יעוין שם, ואם אומר במרוצה ובעל פה, ומכין עצמו דישם לדרך פעמיו, לא יהיה לו שום תועלת מאמירה זאת, ובספר מעיל צדקה כתב, דיכתוב פרשת הקטורת על הקלף או גויל בכתב אשורית כספר תורה, ויקרא בו, ויעשה לו סגולה, דהקטורת מעשיר, ומובטח לו דלא יופסק פרנסתו, ותמיד יהיה לו פרנסה טובה וכלכלה בריוח ולא בצמצום, ויאמר פסוק וערבה לה', ומה טוב דיאמר שלש פעמים השלשה פסוקים ה' צבאות וכו' ונוהגים לאומרו כן בבתי כנסיות בימים נוראים, והחרד אל דבר ה' יאמר בכל יום כן.

(כף החיים, פלאגי סימן יז אות יח)

סגולה לבטל גזר דין

אם אומר פיטום הקטורת בכוונה אחר תהלה לדוד, מתיש כח הס"מ ומסיר כל חיותו, ואפילו נמסר גזר דין בידו עליו להמיתו או על אחד מבני ביתו מתבטל הגזר דין בכח פיטום הקטורת, (כסא מלך). ותדע כשגורם היחוד למעלה מתבטל כח הס"מ, וכבר דברנו פי' הגמרא (יומא לט ע"ב) כלה שבירושלים אינה צריכה להתבשם מריח הקטורת, היינו כלה העליונה השוכנת בירושלים אינה צריכה להתבשם היינו להמתיק דינים, אפי' מריח הקטורת, היינו בזה"ז שאין קטורת בפועל רק אמירת הקטורת, היינו ריח הקטורת.

(ספר אגרא דפרקא אות לו)

הפלגת מעלת אמירת פיטום הקטורת

פיטום הקטורת יכוין בו הרבה, כי הפליגו בזוהר הקדוש פרשת ויקהל דף רי"ח מאד בזה, וז"ל מלה דא גזרה קיימא קמי קודשא בריך הוא, דכל מאן דאסתכל וקרי כל יומא פרשתא דקטורת, ישתזיב מכל מיליה בישין חרשין דעלמא, ומכל פגענין בישין, ומהרהורא בישא, ומדינא בישא, וממותנא, ולא יתזק כל ההוא יומא, דלא יכיל סט"א לשלטא עליה, ואצטריך דיכוון ביה. אמר רבי שמעון אי בני נשא הוו ידעין כמה עילאה עובדא דקטורת קמי קב"ה, הוו נטלי כל מלה ומלה מיניה והוו סלקין לה עטרה על רישייהו ככתרא דדהבא כו', ואי יכוין בה בכל יומא, אית ליה חולקא בהאי עלמא ובעלמא דאתי, ויסתלק מותנא מיניה ומעלמא, וישתזיב מכל דינין דהאי עלמא, מסטרין בישין, ומדינא דגיהנם, ומדינא דמלכותא אחרא. עכ"ל אמרי קדוש.

הדברים עתיקים, לשון הזוהר הקדוש ממש, שלא כדרכנו בקונטרסים אלו, להלהיב נפש אדם מישראל, עין בעין יראה הפלגת השבח, ומזה ישכיל לכוין בו הרבה ולאומרו בשמחה לעשות נחת רוח ליוצרנו. ולא יכוין לתועלת עצמו ח"ו.

(עבודת הקודש, צפורן שמיר, להחיד"א, סימן ב אות יד-טו)

לבטל כל נגע וכל פגע רע

ועניין הקטורת הוא עניין גדול לבטל כל נגע וכל פגע רע וכו'. החושש עליו ועל נפשו, ראוי להשתדל בכל עוז בענין זה, ולקרות אותו פעם אחת בבוקר ובערב בכוונה גדולה ואני ערב. (סדר היום)

זהירות לאומרה מתוך הכתב

יש שכתבו ליזהר לומר פיטום הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה, משום שהאמירה במקום ההקטרה, וחיישינן שמא ידלג אחד הסממנים. ולכן נהגו שלא לאומרו בחול שממהרים למלאכתם וחיישינן שמא ידלג.

(רמ"א או"ח סי' קל"ב ס"ב)

מצבות מספרות

מאוצרותיו של הרב אברהם יעקב סלמון שליט"א
רב קהל שטפנשט

חכמי רומניה

מצבת רבי בנציון רחמן בהר הזיתים ירושלים כפי שצולמה בהילולת הבאר יעקב מנדבורנא הטמון בסמיכות לקברו ע"י מכובדנו הרה"ח צבי טפר הי"ו

הגאון החסיד רבי בנציון רחמן זצ"ל רבה של נובוסעליץ ורב דחסידי בית רוז'ין באר"ק

נסתלק שושן פורים תשמ"ט ומנו"כ בהר הזיתים ירושלים

ומצבת זכרון לאביו הגאון החסיד רבי חיים רחמן זצ"ל-הי"ד רבה של נובוסעליץ

נסתלק ה' תשרי תש"ב בעלותו עקה"ש בגלות טרנסניסטריה מקום קברו לא נודע

על האבא הגה"ח רבי חיים רחמן זצ"ל

אחד מגדולי הרבנים החסידיים במחוז בסרביה שברומניה היה הגה"ח רבי חיים רחמן זצ"ל מוותיקי חשובי חסידי בית רוז'ין ובאיאן. רבי חיים עלה לשמש כרבה של נובוסעליץ (נובו-סוליצה עיר במערב אוקראינה במחוז צ'רנוביץ, על גדות נהר הפרוט. שהייתה שטעטעל חסידי ובפרט לחסידי שטפנשט ובית רוז'ין ולהם קלויזים מיוחדים לאנ"ש, ויעויין ב'מילין סתימין' - שטפנשט אות ע': פ"א בחודש אדר באו שמונה אנשים מנאווסעליץ לאדמו"ר ז"ל, ע"כ). לצד חותנו הגאון החסיד רבי משה בריל זצ"ל שהיה מגדולי חסידי שטפנשט. רבי חיים נולד לאביו הגה"ח רבי שלום רחמן בעיירה מעזריטש [גדול] בפלך וואהלין, ושם נתגדל על מבועי תורה וחסידות צרופה, מתוך אמונת צדיקים אמיתית, וכך עלה ונתעלה במדרגות החכמה והיראה, מסופר כי כבר בגיל הפעוטות הביאו אביו לחצה"ק בבאיאן שם רועה אבן ישראל מרן אדמו"ר ה"פחד יצחק" לחנכו לחסידות, דבקות בצדיקים, והסתופפות בצילם, משנכנס אל הקודש פנימה הרבי הק' נתן עליו את עיניו הטהורות הפטיר ואמר: ס'ווייזט אויס אז דער מעזריטשער אינגל דארף זיין גאר נישט קיין נארישער אינגל... [בתרגום חופשי: ככל הנראה ילד מעזריטשאי זה אינו טיפש כלל ונראה כילד חכם...].

בהגיעו לפרקו נלקח אחר כבוד לביתו של הגאון החסיד רבי משה בריל מגדולי חסידי שטפנשט שהיה הרב דנובוסעליץ, ועד מהרה היה ליד ימינו בכל עניני הרבנות ויחדיו עשו רבות בעיירה והרבו פעלים להעמדת כל עניני הדת על תילה. ואכן כפי הנראה תקופת מה לאחר נישואיו הפקיד חותנו החשוב רבי משה בריל תפקידים רבניים ביד חתנו זה, ובנקודת זמן מסויימת שלא ידוע לנו תאריכה המדוייק עלה על כסאו לכהן פאר כרב העיירה, (כשלפני כן כיהן כרב לצד חותנו), תפקיד שהלמו ובצדק עלה בחלקו.

חותנו הרב דנובוסעליץ

על חותנו רבי משה בריל שהיה ת"ח עצום אשר שמו הלך לפניו ברוב ידיעותיו בכל חלקי התורה, מסופר כי נתמנה לרבה של נובוסעליץ כבר עם תחילת בואו להתיישב בעיירה, בעקבות שנשא את בתו של רבי אהרן לייב ברכר מחשובי חסידי באיאן, ומנשואי הפנים בעיירה, ובסמוך ונראה לאותה תקופה נתמנה רבי משה רק כדיין וכל עניני ההלכה נחתכו על פיו, אמנם חסידי שטפנשט בנובוסעליץ שהיו מיודעיו ומכיריו משכבר הימים כינו אותו תמיד "רבי משה דער רוב". ולימים היה לרבה של נובוסעליץ במשרה מלאה ללא עוררין. את תפקידו מילא בהצלחה מרובה וכן ייצג את כל העיירה בפני השלטונות. דרכו היתה כמו חסידי קמאי שהיה יושב מהבוקר השכם בבית הכנסת - הקלויז הסאדיגוראי והוגה בתורה וחסידות עד שעות הצהרים ואז היה פונה לטעום, כשמיד אח"כ ישב לשפוט את העם ולדון בדבר ה' זו הלכה, ולטפל בכל עניניה הרוחניים של העיירה. רבי משה היה דיין מומחה לעניני נישואין וגירושין והיה מיראי הוראה, ונודע שמו כיחיד מומחה לעניני גיטין והתרת עגונות, כשרבים מהמקרים ערך יחד עם חתנו רבי חיים רחמן שעמד לצידו, וכך קבל "שימוש" מובהק ביותר. בחייו הפרטיים היה רבי משה למוד סבל, כאשר על פניו נפטרו לו תשעה מבין י"ב צאצאיו ונותרו לו לפליטה רק ג' בנות, אולם הוא התגבר כארי וקבל את יסוריו באהבה כמו חסידי קמאי צדיקי עולם. ביתו של רבי משה היה בית ועד לחכמים ומושב חסידים, וכל ההתוועדויות וסעודות ההילולא של רבוה"ק צדיקי בית רוז'ין היו נערכים בביתו, כשהוא שופע מפיו אמרות הצדיקים מבארם של אבות החסידות ועובדות וסיפורים מבעלי ההילולא וצדיקי הדור. באופן מיוחד היתה נחגגת בביתו יום הולדתו של רבו הק' רבינו הרא"מ משטפנשט ביום הראשון דחנוכה, ואז היה ביתו נהפך למקור של שמחה להמוני חסידי שטפנשט ושאר חסידי רוז'ין שבעיירה, במקום נערכה סעודה גדולה והשתיה כדת, הסיפורים קלחו מפי הרב וברוב התלהבות ושמחה היו קמים לריקודים נלהבים שנמשכו עד השעות הקטנות של הלילה כפי שמתואר בהרחבה בספר העיירה 'עיירתינו נובוסליץ'. רבי משה נסתלק לב"ע ביום י"ח תמוז בשנת תרצ"ב כשהוא משאיר הוראות מיוחדות לנהוג בו אחר פטירתו כמו חד מקמאי, למשל בקשתו היתה כי לפני קבורתו ישימו על גופו אבנים וכדו' לקיים בו סקילה מד' מיתות ב"ד, בנוסף אף ביקש להטמן באהל מיוחד אשר קיים עד היום. [את תאריך פטירתו למדנו השבוע מפי נכדו הרב חיים רחמן שליט"א מירושלים, למרות שעל מצבת קבורתו בבית העלמין בנובוסליץ נכתב י"ט כסלו תרצ"א נראה דטעות הוא]. אמנם על פי התאריך הלועזי שבאהל נראה התאריך כ"ה תמוז תר"צ.

בהנצחה לזכר הוריו שבסוף ספרי רבי דודיא אורטנברג, כתב המהדיר הוא רבי בן ציון, כי אביו שימש ברבנות נאוסעליץ משנת תרע"ו עד שהלך לעולמו בדרך הגירוש לטרנסטניסטריה ביום ה' תשרי תש"ב, ומאז הוא כונה בפי כל "רבי חיים דער רב". רבי חיים מילא בהצלחה את כל תפקידי הרבנות של חותנו ונתפרסם כ'חכימא דיהודאי', ורבים נהנו ממנו עצה ותושיה, לא דווקא בעניני תורה והלכה אלא אף בשאר הוויות העולם. כשלעומת זה היה ביתו וליבו פתוח לרווחה לכל מר נפש שמצאו אצלו לב שומע ושולחן ערוך לסעוד לבם הרעב.

כאכילתכם כן עבודתכם

כחסיד נאמן למרן הרה"ק ה"פחד יצחק" מבאיאן, היה רבי חיים עורך נסיעות אליו כסדר, ואחר הסתלקותו נתקשר לבניו הצדיקים ובמיוחד להרה"ק רבי מנחם נחום מבאיאן-טשרנוביץ זי"ע, אליו היה קשור בכל לבו ונפשו בהתקשרות ודבקות אמיצה ללא סייג, סיפר בנו הגה"ח ר' בנציון ע"ה כי בימי ילדותו פ"א לקחו אביו עמו לרבי בטשרנוביץ והוא כילד הבחין בשעת השולחן הטהור איך שהרבי משעין מצחו על אצבעותיו בעת עבודת האכילה ('תנועה' ידועה ואופיינית לרבוה"ק בעת התעמקותם במחשבות) ובגין שהיה פלא בעיניו שאל את אביו רבי חיים לפשר דבר, אביו הסהו, ולחש לו כי אחר השוה"ט יסביר לו, ואכן אח"כ נענה ואמר לו: דער רבי עסט מיט מח... [כלומר: הרבי עובד את עבודת קדשו - אכילת קדשים במחשבה ובמח].

גביעים ממטבעות שמירת הצדיקים

ידוע הוא מנהגם של רבוה"ק להעניק מטבעות לשמירה ברכה וכדו', רבים מהחסידים בעת שהצטברו אצלם כמות מספקת של מטבעות נהגו למסרם לצורף ע"מ להתיכם וליצור מהם "גביע" כסף לשימושי מצוה קידוש הבדלה וכדו', גם אצל רבי חיים הצטברו מטבעות כאלו ובמשך השנים נאספו אצלו עשרה גביעים מרוב המטבעות שזכה לקבל. בתו מרת בהרב ע"ה ספרה כי בעת שנמלטו מחמת המציק בהכנסם של הנאציים בשיתוף עם הרומנים הפשיסטיים לעיירתם נובוסעליץ, מיהרו היא ואחיה רבי בנציון והטמינו את הגביעים עם שאר כלי הכסף בתנור החימום ה"אח" שבביתם, והם שרדו בנס לאחר שהפורעים כילו באש כמעט את כל בתי העיירה, ואז הוציאום והטמינום בבור בחצר הבית הזמני בו התגוררו, לימים הוצעו הגביעים למכירה ואז נודע להם כי המחבוא נחשף והגביעים נמצאו והוצאו ע"י בני משפחתו של בעל החצר. כאות תודה על שאפשרו גם להם שהתגורר בביתם, ויתרו להם על האוצר ורק בקשו שיותירו להם שלושה מתוך עשרת הגביעים היקרים והחשובים עד מאוד בעיניהם כערך לא יסולא בפז, להוותם, גם אלו לא שרדו בידיהם, כי בעת שיצאו מגבולות רומניה הוחרמו מהם שני גביעים שהיו בידו של אחיה רב"צ ונשאר רק גביע אחד ויחיד שהיה בידיה נותר לפליטה ונמצא בידה עד היום הזה.

בנו הגה"ח רבי בנציון זצ"ל שההדיר את ספרו של הגאון החסיד רבי דודיא מבארדיטשוב - "תהילה לדוד" וכן בספרו 'שהם וישפה' על הרמב"ם מתאר בציוריות בהקדמת הספר את דמותם של בני העיירה נובוסעליץ: נתגדלתי בבית אבא מארי ע"ה בעיירה נובוסעליץ, מקום שהיו בו "חסידים", "ישישים", יושבים", אשר עוד זכו להסתופף בצלו של רבי דודיא בשעה שבא לחסות בסתר צל כנפי רבותיו בסאדיגורא ובאיאן, ושהה שם וכו'. עוד סיפר: בימי חורפו של אבי, בהיותו נמנה על אברכי הקלויז בנובוסעליץ, נתנו החסידים את ליבם לאחד ממתפללי הקלויז, שרוחו שפופה והדכדוך אחז בו, בקשו החסידים לדובבו ולרומם רוחו, התארגנו אפוא כמה מאברכי הקלויז, ופנו אל ביתו של הלה ונעמדו מתחת לחלונות הבית, וכך בעמדם נתנו קולם בשיר סוחף המרומם רוחו של האדם, בכדי לשמחו ולהעירו משינת דכדוכו, אבי שכאמור נמנה על קבוצת האברכים לא היה יכול לפרוש מהציבור ואף הוא היה עם אותה קבוצה, אלא שבעדינות נפשו לא היה מסוגל ולא היה לו נח להשתתף עמם בשירה בקול ברחובה של עיר, ומה עוד שהיה חתנו של רבה של העיירה, ומחמת הבושה נותר לעמוד מן הצד, אולם חבריו האברכים לא הניחו לו ולא הסכימו לקבל את הססנותו וביישנותו והוכיחוהו על פניו ואמרו: חיים, זיי נישט קיין "חיצון" ! - ביטוי חסידי למי שאינו עובד עבודתו בפנימיות... - כלומר, אל תכניס ראשך בחיצוניות וברושם שהנך עושה על הבריות...

תמונת הגה"ח רבי משה בריל זצ"ל אב"ד נובוסעליץ

חתנו הגה"ח רבי חיים רחמן זצ"ל

הרופא הגדול מיאס

הר"ר יצחק חכם ע"ה - מגדולי מעתיקי השמועה של רבוה"ק דבית שטפנשט - מספר מה ששמע מהגה"ח רבי בן ציון רחמן זצ"ל: סיפר הגה"ח רבי בן ציון רחמן ז"ל, פעם נשך כלב שוטה את אביו הגה"ח רבי חיים רחמן ז"ל אבד"ק נאוויסעליץ, הוא הזדרז לבוא מעירו אל טשערנוביץ כדי לדרוש ברופאים, אלא שגם שם עדיין היתה חכמת הרפואה נחשלת והרופאים נלאו למצוא לו מזור ותרופה, גיסו מיהר אל רבו כ"ק האדמו"ר מבאיאן-טשערנוביץ ז"ע להתייעץ עמו כדת מה לעשות, הורה לו הרה"ק מבאיאן זי"ע שיסע ליאס, באמרו לו כי ביאס יש רופאים גדולים יותר...

רבי חיים זצ"ל קם ונסע ליאס כפי שנצטווה, הימים היו ימי חנוכה אשר כידוע בימים אלו היה מרן הרה"ק רבינו רבי אברהם מתתיהו משטפנשט זי"ע שוהה ביאס, ניגש רבי חיים ז"ל אל ה"שטעפינעשטער קלויז" כדי לראות ולשמוע את סדר הדלקת הנרות של מרן זי"ע, אך מכיון שהגיע קצת במאוחר והביהכ"נ היה מלא וגדוש על גדותיו לא נתאפשר לו להיכנס פנימה, מרן כבר עמד על משמרתו בעבודת הקודש גם כשנשמעה הקריאה לפנות דרך להרב מנאוויסעליץ, לא נתאפשר הדבר מרוב צפיפות.

מצבת הגה"ח רבי משה בריל זצ"ל אבד נובוסעליץ

בדלית ברירה, נאלץ הרב דנאווסליץ ז"ל לעמוד בחוץ כשעה וחצי עד שמרן זי"ע גמר את עבודתו בהדלקת הנרות, לאחר שהציבור החל לצאת נדחק רבי חיים ז"ל פנימה וניגש אל מרן וסיפר לו את מטרת בואו, בהוסיפו שכ"ק האדמו"ר מבאיאן- טשערנוביץ שלח אותו ליאס...

מרן זי"ע בירך אותו ברפואה שלימה, וראה זה פלא, השי"ת עזר לו ותוך ימים ספורים הבריא ושב לאיתנו, ורק אז נתבהר לו כוונת רבו הרה"ק מטשערנוביץ ש"ביאס יש רופאים גדולים יותר".

לסיפור זה יש כפי הנראה המשך מרתק, אותו שמעתי השבוע מאאמו"ר שליט"א, ששמעו מרבי בנציון רחמן, אשר התלווה אל אביו לאותו ביקור אצל הרה"ק משטפנשט, כאשר לביקור זה התלווה גם רבו של רבי בנציון שקראו לו רבי נחמן מלמד [הוא רבי נחמן קנר], הוא היה סדיגורא', רבי בנציון היה אז נער כבן 7 או 8. רבי חיים רחמן היה יהודי מאוד שקט, והמלמד אמר לאביו שצריך לשים עין בוחנת על ר' בנציון ולהזהר ממנו, מה קרה? כאשר רבי בנציון יצא מחדרו של הרה"ק משטפנשט, אמר לרבו ר' נחמן מלמד שהוא חושב שכשנכנסים לחדר הרבי משטפנשט כבר לא צריך להאמין שיש אלוקים בעולם, מכיון שכאן בחדר הקודש רואים את האלוקים בחוש, ר' נחמן מלמד אמר אז, שאמרה זו חריפה מדאי לנער כה צעיר, ויש להיזהר עליו...

זכרונות בתו של רבי חיים רחמן

בתו הגב' אלטע בהרב ע"ה מתל אביב פרסמה אודותיו מאמר זכרונות ותולדות בה מצטיירת דמות כרב העיירה כדמות מופלאה ומיוחדת במינה: אבי זצ"ל הי"ד, עסק בכל עניני הרבנות, אמנם מצודתו היתה פרוסה הרבה מעבר לפסיקה ההלכתית וכדומה... פעם בערב פסח באו אנשים למכור את החמץ, ותוך כדי כך הגיע מישהו לשאול 'שאלה' על כשרותה של התרנגולת ששחט, התרנגולת היתה טריפה, אבל אבי ידע שלאיש הזה אין אפשרות לקנות תרנגולת חדשה, ולכן הוא אסף כסף מהאנשים שהיו אצלו באותה שעה, בלי שהשואל ירגיש וכך היה לו יהודי כסף לקנות תרנגולת חדשה לכבוד סעודות החג. אבי היה נערץ על כל רבני הסביבה, רוב הרבנים בסביבה היו חסידי באיאן, ומידי פעם היו נוסעים אל הרבי ושם היו נפגשים כך הם הכירו זה את זה, ורבים מאוד העריצו את אבי והעריכו את כוחו הרב בתורה ובחסידות, כמו כן עמדו איתו רבני הסביבה בקשר גם בחיי יום יום, סבי רב העיירה רבי משה בריל היה מומחה נודע בעניני עגונות ואבי נחשב לממשיך דרכו, גם בהלכות גיטין היה יודע כמומחה גדול, ובמקרה שהיו צריכים לתת גט, ואפילו בעיירות אחרות, היו אלו סבי ואבי שנתנו יחד את הגט. גם הגויים העריכו מאוד את כושר השיפוט שלו, כאשר יהודים היו הולכים להשפט אצל השופט המקומי מיקלוש, הוא היה אומר להם: יש לכם כזה רב שאתם לא צריכים לבוא אלי! והוא יכול לפסוק הכל לבד... גם כאשר היו מחלוקות בין יהודים לגויים הוא פסק והגויים קבלו את פסקיו...

מצבה בבית העלמין ברמת השרון לזכר צ"ו קדושי נובוסליצה בבסרביה שנרצחו ע"י הצבא הרומני הפאשיסטי עם כניסתו לעיירה במלחמת העולם השניה תמוז תש"א

עם עלות הכורת על יהדות אירופה נמנה רבי חיים בין מליוני היהודים שעלו על מזבח קידוש השם, היה זה כאשר הרב והרבנית הצדקנית ע"ה הוגלו יחד עם גולת אחבנ"י יושבי חבל טשרנוביץ, שגורשו וניטלטלו במחנות במחוז טרנסניסטריא במשך שלוש שנים, שם שוכנו ברפתות ולולים פתוחים, חשופים לחום לוהט בקיץ, קור-כפור ושלג בחורף, ורובם של תשעים האלף המגורשים עלו על מוקד ק"ה ברוב יסורים וחרפת רעב ומחלות קשות שאפפו אותם. הרב עלה בסערה על קידוש ה', ביום ה' תשרי שנת תש"ב בעוד שהרבנית השיבה את נשמתה בכר בט"ז אלו תש"א, ומכל המשפחה נותרו כשרידים רק רבי בנציון ואחותו מרת בהרב.

לאחר שהרוסים כבשו את מחוז נובוסעליץ הורשו שרידי הגולים לחזור למקומם, רבי בנציון ואחותו חזרו לנובוסעליץ ושם התחיל למלא את מקום אביו ופעל רבות להשבת והעמדת כל צרכי הדת על תילם, באותה תקופה שימש כרב וגם כשוחט לקהילה המנסה לאסוף את שבריה, ולהתאושש מחורבנה, אחד החדרים בבית שהתגוררו הפך לב"כ"נ, אולם בעקבות עומק החורבן של העיירה והיהדות בסביבה לא נתאפשרה התפתחות חיי קהילה מסודרים והם החליטו על עזיבתם את העיר החריבה כשמגמת פניהם לארה"ק.

מתולדות הגאון החסיד רבי בן ציון רחמן זצ"ל מנובוסעליץ - ירושלים

רבי בן-ציון נולד בשנת תר"פ בעיירה נובוסליץ בחבל בסרביה, לאביו הגה"ח הרב ר' חיים רחמן זצ"ל, רבה של העיר ומגדולי החסידים בבית רוז"ן. בבית רבני זה גדל

גביע ממטבעות הצדיקים שקיבלו לשמירה משפחת רחמן מאדמור"י בית רוז'ין שיצק הגה"ח רבי חיים רחמן זצ"ל

חונך וספג את דרכי הלימוד והחסידות, כשכבר מילדותו הצטיין כבעל כשרון נדיר וכלי מוכן לקבל. את חינוכו לחסידות קיבל מאביו בעת שצירפו אליו לנסיעות שערך לחצר-הקודש של רבו הרה"ק רבי מנחם נחום מבאיאן-טשרנוביץ, ה"תפארת מנחם" זצוק"ל. שם, בהדרכתו של אביו זצ"ל, זכה לראות ולהכיר את גדולי וחשובי החסידים ולקבל מהם השפעה בתורה ובחסידות. הוא זכה עוד לראות את החסידות בכבודה ובתפארתה, שאף אל קרבו את אווירה הזך וספג את מתיקותה, ומבור זה דלה ושתה ועיצב את דמותו המיוחדת. בביקוריו בחצר-הקודש נקרו לפניו הזדמנויות רבות של פגישות בין רבנים ומו"צ ושאר כלי-קודש, שהיו נושאים ונותנים בעניינים העומדים על הפרק ובשו"ת שהתעוררו באותה העת, כן היו מתפתחות ביניהם שיחות עמוקות בדברי-תורה וחסידות. הנער בן-ציון היה תמיד מטה את אוזנו לשמוע ולקלוט את כל אלו, כשהוא מהווה "בור סיד שאינו מאבד טיפה". כך למד באופן בלתי אמצעי דרכי התעלות בתורה ובחסידות ביגיעה ובעמל, בלימוד הלכה למעשה ב"אורח חיים" ו"יורה דעה", בצלילה למים עמוקים במקורות הראשונים כמו הטור, הבית-יוסף והשו"ע, ובמפה ונושאי-הכלים ועד להערות של בעל הפמ"ג וכו'. וכמעשהו בלימוד תורת הראשונים כן מעשהו בלימוד מפרשי התורה והחסידות. משגדל הנער ניכר עליו מיד כי לגדולות נוצר. כל ימי חייו היו מקשה אחת של לימוד תורה והוראה, ובד בבד השקיע את עצמו בהגות בספרי החסידות, כדוגמת לימודו הקבוע בספר ה"אור-החיים" הק', אותו זכה ללמוד פעמים רבות מדף אל דף בהבנה עמוקה על כל פרט ופרט. ברבות הימים היה הוא זה שבהתכנסויות החסידים היה לומד ברבים את השיעורים ב"אור-החיים" הק' מתוך הסברה מופלאה, כשהם מוטעמים בחן ו'געשמאק' מיוחדים, אותם קלט מחסידי קמאי אשר בעפר רגלם היה מתאבק. לפעמים היה מדגיש ומתעכב לספר ולתאר כיצד היו 'חסידישע אידען' מלקקים אצבעותיהם בעת לומדם את הקטעים המתחילים במילה "והצצתי", המופיעה מספר פעמים בפירושו של האוה"ח הק', או כיצד הם היו מבארים בשפתיים דולקות את משמעותה של מילת הסיום בכמה מקומות "וק"ל" וכדו'. שומעי שיעוריו היו חשים לעיתים מזומנות את העונג והמתיקות שבדברי האוה"ח הק', בבחינת "הוא היה אומר". כדוגמת דברי האוה"ח בפירושו לפר' כי תבוא עה"פ "ושמחת בכל הטוב": "כי אילו היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה". לאורך כל שנותיו עלי אדמות לא הסתפק במה שספג בבית אביו ובחצה"ק של הרבי בטשרנוביץ, אלא תמיד התהלך בשאיפות לגדול עוד ועוד, להעשיר את מוחו ומחשבתו בלימוד ובידיעה בכל נושאי ודרכי התורה והחסידות. את התכונה המיוחדת הזו, שלא להסתפק במה שיש לו אלא לשאוף לעליה ולשלמות, ניצל בכל כוחותיו בכל תחנות ימי חייו. בהזדמנויות שונות שנתגלגלו לידיו להיכנס לקודש פנימה אצל צדיקים מכל ענפי החסידות השונים, כמו האדמו"ר הק' לבית גור או האדמו"ר הק' לבית טשרנוביל, או כשפגש ביהודים ממקומות שונים של תורה וחסידות, גם כאלו השונים בסגנונם מהמוכר לו מבית אבותיו ורבותיו, היה מקיים במלואו את דברי התנא במשנה באבות "איזהו חכם הלומד מכל אדם". בכשרונותיו הנדירים והברוכים למד וספג עד לשד עצמותיו תורה וחכמה, כשהוא יודע להפיק את הנקודה הפנימית מכל אופן ודרך של הנהגה ולימוד. מטבע היותו לן בעמק הלכה והוראה, היתה דרך לימודו בעמקות מופלאה כפי כשרונותיו שנתברך בהם משמיא. אחת הדמויות שהיו נערצות עליו ביותר והיוותה נר לרגליו ולנתיבותיו הן בהלכה והן בחסידות היתה דמותו של אב"ד דבארדיטשוב הגאון החסיד בעל ה"תהילה לדוד" - "רבי דודיא" בפי החסידים. תדיר עסק בחידושי תורתו ובאורחות חסידותו ואף היה מגדיר את עצמו כתלמידו. לכשנשאל על פשר הגדרתו זו, והרי רבי דודיא הלך לעולמו עשרות בשנים טרם בואו לעולם? נענה ואמר: "הוא עומד תמיד חי ברעיוני ובדמיוני!" [-איך האב עהם שטענדיג אין פנטזיה]. בהיותו עוסק תדיר בחידושיו בהלכה, היה נושא ונותן בדבריו עם גדולי הפוסקים שהכירו בגדלותו של בעל ה"תהילה לדוד". זכה רב"צ להדפיס ולההדיר את ספריו "תהלה לדוד" ו"שוהם וישפה" ובכך להנחילם לדורותינו, ובכך מתבדרין שמעתתא בבי מדרשא. אין לך כהיום צורב ומורה-הוראה בישראל שאינו נזקק לפסיקותיו וחידושיו של רבי דודיא, וע"כ חייב עולם התורה וההלכה רוב תודה והכרת הטוב לר' בן-ציון רחמן זצ"ל.

לפני גאוני התורה יתייצב

רב"צ זכה להיכנס לבתיהם של רבים מגדולי התורה וההוראה שבדורו, ואף הם העריכוהו עד מאד ופתחו לפניו את דלתותיהם ללא הגבלה, ואף התענגו להתפלפל עימו במו"מ של תורה ולשמוע מפיו ד"ת וחסידות. היו אלו הטשעבינ'ר רב; הגרח"מ רולר מניאמץ; הגר"מ ראט; הגר"מ פיינשטיין, ועוד רבנים וגדולים מדור העבר, זכר צדיקים לברכה, ועד לאחרוני גאוני דורנו כמו הגרש"ז אויערבך והגרי"ש אלישיב זצ"ל. - במאמר מוסגר יצוין, כי בעת פטירתו של רבי בן-ציון בעצם יום הפורים, הורה הגרש"ז אויערבך זצ"ל להמתין עם הלווייתו עד למוצאי-פורים, למרות שנפטר בשעה שעוד היתה אפשרות לטומנו בריווח לפני השקיעה, באומרו כי זה הוא כבוד התורה, שתהיה השתתפות גדולה בהלווייתו של הרב רחמן. כמו כן ידוע שהגרי"ש אלישיב זצ"ל הערכו עד מאד, וכאשר השיא רב"צ את בתו הבכירה באולם

מכתב נפלא שכתב הגה"ח ר' בן ציון רחמן זצ"ל

תוכו רצוף אהבה וחסידות צרופה, במיוחד בענין האחדות ושבת אחים גם יחד שהם מיסודות החסידות

בס"ד אלול תשל"ח

מילים אחדים לאנ"ש, מיודענו וידידינו שנתגדלו על ברכי חסידות רוז'ין.

הנה מבואר בשו"ע או"ח הלכות יוהכ"פ סי' תרי"ט ס"א בשם המהרי"ל - שאל ישנה אדם ממנהג עירו בפיוטים ואפילו בניגונים היות ואדם על פי הרגלו שנתרגל בקטנותו עומד לו להמשיך בבגרותו וזכרון נעורים מעוררים את הנפש לתשובה. מי אני לבוא לפניכם להזכיר על התשובה אלא ברצוני להזכיר ההתנהגות חסידי אמת אנ"ש מן הדור הקודם ורגשותיהם, הנה מדרך הבעש"ט הקדוש ותלמידיו ותלמידי תלמידיו בכלל למדנו שהקשר הנפשי ודבוק בין חברים הוא הבריח התיכון, וכמו שהרבי ר' אלימלך בצעטיל קטן שלו אומר, - שכל יהודי יהיה לו חבר לשפוך לבו לפניו, ועיין במאור ושמש בפר' כי תצא על הפסוק "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך" איך שמדבר שם בעמקות על ענין התקשרות ודבוק חברים, וכן הרה"ק ר' אהרן מקרלין בספרו "בית אהרן" ובמכתביו הקדושים שם איך עושה עטרה לישיבת חסידים ביחד, וכן ראיתי פעם באחד מספרי החוזה מלובלין על הפסוק אל נא אחי תרעו, אומר - "אל נא" אין נא אלא תפילה, אם חס ושלום אדם לא התעורר בתפילה, העצה היא "אחיי תרעו", לשון אחוה ורעות, אז שיבת האחים ורעים משפיעים לעורר כח רוחני חדש משפע קודש. כן שמעתי בשם אחד מגדולי החסידות על הפיוט עבודת יוהכ"פ "שש ועירה דמו בדם השעיר", למה כאן שש? אלא כל זמן שהיה עסוק בקרבן שלו הפרטי לא שש, מתי שש, כשהתערב דם שלו, של הכהן הגדול שעלה ביום הקדוש הזה במעלות הקדושה, עם דם כלל ישראל, אז בא לו מזה שמחה גדולה. רעיון זה אנו מוצאים בכל ספרי החסידות, וכן ראינו ההתנהגות בין כל אלו שהולכים בדרך הבעש"ט ותלמיכיו, ובפרט שבפרט אצל אנשי שלומינו חסידי רוז'ין ובניו הקדושים אשר בינינו עוד ראינו ההתחברות עם זקני החסידים ושתינו בצמא את דבריהם איך שסיפרו דברי צדיקים ומעשיהם ואשר נסכו בליבנו חיות ואמונת צדיקים והתעלות הנפש, ותמכו יסודותם על האור ישראל מרוז'ין ז"ע מה שאמר על הפסוק "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" באחרית הימים תהיה קרירות גדולה (אשר יקרא) העצה לזה להתאסף ביחד ולעשות אגודה "ואגידה לכם". ושמעתי פעם מהחסיד יד"נ ר' שלמה טלינגטור ע"ה, שחסיד אחד מעיירה אחד באוקריינא התאונן לפני הריז'נער ז"ל שהחסידים משם שותים יי"ש הרבה, וכשבא חסיד אחר מאותו העיירה שאל אותו הרבי מה עושים אצלכם אנ"ש, אם אמת ששותים יי"ש הרבה, ענה זה ח"ו, הם יושבים יחד מקודם ולומדים ואח"כ שותים קצת לחיים ומדברים ממעשה צדיקים ומכם.. והרבי הקדוש מרוז'ין נהנה מאוד מזה. גם שמעתי שפעם התאונן חסיד אחד לפני האדמו"ר הזקן מסדיגורא ז"ל שסובל ממחשבות זרות שאלו הרבי על סדר יומו הרגיל, כשגמר אמר הרבי ז"ל לא שמעתי שאתה יושב עם עוד יהודי אחד אתך יחד לארוחת ערב ושותה אתו לחיים, גם בנו הבכור של הריז'נער הרה"ק ר' שלום יוסף ז"ל אמר למה ישראל נמשלו לדגים אלא כשם שדגים אסיפתם הוא טהרתם כך ישראל אסיפתם היא טהרתם, וכן הרה"ק ר' דב מליאובה אמר - כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו, גדלות באה על ידי התחברות עם חברים, יצרו גדול באה מן הבדידות (ממנו). ויש עוד להוסיף אבל נקצר. כן שמעתי פעם מן החסיד יד"נ ר' יוסף יצחק הכהן אורנשטיין כשברח מחמת המציק מרוסיה בערום ובחוסר כל, כשבא לאדמו"ר מבאיאן לטשערנוביץ וסיפר לו על הרדיפות והפוגרומים מצד הקומוניסטים וחבורות שודדים ורוצחים נאנח הרבי בשברון לב ואמר שאינו שוכח אף לרגע את יהודי רוסיה, וכן כשבא אחר כך לוינה כשבא לרבי מטשורטקוב ז"ל נאנח גם כן עליהם מאד מאד, וכשנכנס אח"כ לפני הרבי מהוסיאטין אשר נתפרסם כנוהג שתיקה בעצמו עצר התרגשותו בלבו רק שאל בתמימותו האם מתאספים יהודים ויושבים ביחד? - ר' יוסף החסיד נחקקו הדברים בלבו והודיע לאנ"ש ברוסיה קושט דבר אמת של האדמו"ר מהוסיאטין וזה נתפרסם בין היהודים המעונים והביא להתעוררות להיות יחד בשבת אחים, וזה הביא להתחזקות ובטחון בה'. גם שמעתי פעם מפי יד"נ החסיד ר' שלמה טלינגטור שהגאון מקובנא ר' יצחק אלחנן ז"ל שאל פעם את הרב הגאון ר' דוד אורטנברג בעל "תהילה לדוד" אומרים עליכם שאתם יושבים ביחד עם חסידים מתי יש לכם זמן ללמוד בגאונות כזו - ענה לו בזמן כשאני יושב בחברותא עם חסידים אני מקבל השראה ללמוד אחר כך ביותר בהירות. אבי מורי הר"ר חיים מנובוסלעלע סיפר לי אשר בבחרותו כשבא ממקומו העיירה מעזריץ וואלין בימי אלול אשר כידוע האוירה אז בעיירות קטנות היתה מליאה חיל ורעדה קודם ימים הנוראים, וכשבא לבאיאן מצא שם את החברה קדישה "הגברדיא" כמו ר' דוד הבעל תהלה לדוד ובנו הר"ר ישראל ור' לוי בנדרר והר"ר ישראל משה וולפס ועוד ועוד וביניהם המשפחה אורנשטיין הגבירים הידועה עליהם נאמר שישבו בתענית כל ימי עשרת ימי תשובה, אבל בערב ישבו מקושרים בסעודת חבירים ודווקא בזה המעמד של עליצות ודברי חכמים והתקשרות להצדיקים ואפילו שלפעמים מתוך שתיקה והתבוננות לקחו השראה והרהורי תשובה לקראת ימים נוראים, ועל שתיקה כזו יש מאמר הידוע מספר הקדוש בית אהרן מקרלין שכשיהודים יושבים ביחד אם מתהווים ביניהם דיבורים בוודאי טוב, ואם לא גם סתם ישיבה באהבה עושה רושם. תמצית כל זה שבהתקשרות החסידים בצוותא ובאהבה נוצרו שמחה, חיזוק, התעלות הנפש, הרהורי תשובה, אמונת צדיקים וטהרה, וענוה שכל אחד קיבל מחבירו, וגם הביא לידי לימוד התורה, וכמו ששמעתי פעם מחסיד ישיש אחד בנבוסעליץ שאכילה ושתיה בבאיאן היה בבחינת אכילת מעשר שני בירושלים (עיין תוס' בבא בתרא כ"א שמקשר שם את מאמר הספרי שגדול מעשר שני בירושלים שמביא לידי תלמוד ויראת שמים עם המאמר שמביא שם הגמרא כי מציון תצא תורה, עיין שם). לבי כואב עלי ובודאי עוד כמה וכמה מאתנו אנשי שלומנו, שבדורנו הולך ונשכח ההוי הנעלה ההוא, וכל הסגולות הטובות הנמשכות מזה, כדאי איפוא לחדש את זה בינינו ויחשבו אנ"ש על ענין זה ברצינות להלכה ולמעשה, ונקח קל וחומר אם הניגונים שהתרגלנו אליהם מנעורינו עושה בנו רושם כמבואר לעיל על אחת כמה וכמה כל הנ"ל שהתרגלו בו מנעורינו בבית הורינו ז"ל, איך יכול זה להשפיע בכל ההשפעות הטובות הנ"ל בעזרת ה' יתברך. ואסיים בדבר בעתו בפנינה אחת שראיתי בפרי מגדים סי' תקצ"ב שמביא בשם הרב ר' חיים כהן רפפורט ז"ל האב בית דין דק"ק לבוב פשט על מה שאנו אומרים בשמונה עשרה בראש השנה "כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך" מה זה לשון שומע בשופר ומאזין בתרועה, ומה זה ואין דומה לך - ואמר הנ"ל כי שומע הוא מרחוק ומאזין הוא מקרוב ושופר הוא קול פשוט בחינת צדיק, ותרועה הוא בחינת בעל תשובה, אצל השי"ת עם בעל תשובה הוא מתנהג בבחינת האזנה מקרוב ואצל צדיק הוא בבחינת שומע, וזה הפשט ואין דומה לך, כי במלכותא דארעא אין דרך המלכות להשתמש בכלים שבורים ודפח"ח.

בן ציון רחמן בן לאאמו"ר ר' חיים רחמן מנבוסעלעץ

רבי בנציון רחמן זצ"ל באזכרה לקדושי נובוסליץ בבית כנסת ל'קדושי נובוסליץ' ברמת השרון

בת"א, הטריח את עצמו ונסע לחופה שם נתכבד בסידור הקידושין. כמו"כ בשומעו על פטירתו ביקש שיודיעו לו אימתי תעבור הלוייתו ליד ביתו בכדי שיוכל להשתתף בה, וזאת למרות שהלוויה נערכה בשעות המאוחרות אשר בד"כ לא היה יוצא בהן מביתו - .

רב בנובוסעליץ

לאחר ששבע מרורות בשנות השואה, כאשר הגלה עם הגולה אחבנ"י תושבי באסרביה ובואקאוינה לגלות טרנסניטריה שם עלו אביו ואמו על מזבח קידוש השם ורבי בנציון נצול בעור שיניו יחד עם אחותו מרת בהרב, ולאחר שהרוסים כבשו את מחוז נובוסעליץ כאשר הורשו שרידי הגולים לחזור למקומם, שב רבי בנציון ואחותו לעיירת מכורתם נובוסעליץ ושם התחיל למלא את מקום אביו ופעל רבות להשבת והעמדת כל צרכי הדת על תילם, באותה תקופה ששימש כרב שימש גם כשוחט, לקהילה המנסה לאסוף את שבריה, ולהתאושש מחורבנה, ואחד החדרים בבית שהתגוררו הפך לביכ"נ, אולם ברבות הימים הבין כי בעקבות עומק החורבן של העיירה והיהדות בסביבה לא מתאפשרת התפתחות חיי קהילה מסודרים והם החליטו על עזיבתם את העיר החריבה כשמגמת פניהם לארה"ק. עם עלותו עם שארית הפליטה לארה"ק החל מחדש את חייו הפרטיים והקים את ביתו עם זו' הרבנית תחי' עמו"ש וזכה לראות דורות ישרים ומבורכים. בימים הראשונים לעלייתו התמנה כאחראי על הכשרות בבית העולים, ובד בבד פעל רבות בקרב העולים והכניס בהם חיות חדשה ועידוד רב עד שרבים מהם נקשרו אליו בעבותות אהבה והערצה עד סוף ימיו. עם עלותו להתגורר בירושלים, קיבל תפקיד ב'רבנות' ושם נודע על רוב חילו בעניני כשרות, ובמיוחד בהלכות פסח שבהם היה בקי מופלג. במסכת עבודתו הקדושה בהפצת מעייני החסידות, הוא לא נח ולא שקט ולא פסק פומיה מלהשקות את הצמאים לדבר ה', לקנות קניינים מדרכי החסידות של מלכות בית רוז'ין, סאדיגורה ובויאן ויתר הצאצאים. ידיו רב לו בהמשך קיומה של חסידות רוז'ין בכבודה ובתפארתה פה בארץ הקודש, בהיותו גדול מעתיקי השמועה של צדיקי בית באיאן בפרט ובית רוז'ין בכלל. בכל הזדמנות היה מאתר את השרידים ששרדו אחד מעיר ושניים ממשפחה, שהיו קשורים או משתייכים לחסידים של צדיקי רוז'ין, והיה מקרבם ופותח בפניהם צוהר ללהט הקדושה המתנוצץ בחסידות זו. כך זכה להפיח רוח חיים בעצמות היבשות ולהשפיע עליהם להתאחד מחדש ולהתקשר להמשכת דרך חסידות זו. כשהיה פותח את פיו בחכמה לשוחח בדברי חסידות או מעשיות והנהגות בתורה וחסידות מגדולי עולם בדורות שעברו, היה מצליח בנועם שיחו להקנות למאזיניו את ההרגשה "כאילו בעל השמועה עומד כנגדו". בדבריו המקוריים היה מטעים את השומעים ממתיקות אותו צוף של "שיריים" משולחנם הגבוה של הצדיקים בדורות הקודמים, בדברים מכבשונה וטעמה המתוק של החסידות. תוך כדי ההאזנה לדבריו הרגיש השומע כאילו הוא נישא על כנפי הרוח והדמיון למרחקים ומחוזות שעליהם רק שמע. ברוסיה, בוואהלין, או אי שם במשעולי מעזריטש, רוז'ין וברדיטשוב, באיאן הוסיאטין, טשורטקוב, לעווא, סאדיגורה, שטפנשט וכיו"ב. ובאמת, דמותו שיחו ושיגו של ר' בן-ציון לא היו רחוקים מאלו המקומות, למרות שאף הוא עצמו לא מן הנמנע, שלא ביקר מעולם בכל אותם מקומות עליהם סיפר.

לספר סיפורים עם התווים

בהיותו קשור למעיינות המקוריים של מבועי החסידות, היה קשה לו להסתגל למציאות החידושים והסגנונות המקובלים כיום בחצרות החסידות אשר נוצרו מכורח המציאות. לדוגמא, פעם הובא לפניו ספר חדש שיצא לאור, המיטיב לתאר את חצרות-הקודש בדורות שעברו. רבי בן-ציון התפעל מאד על כי היטיב המחבר להיכנס לפני ולפנים ולתאר בצבעים חיים את הנעשה שם ולהעלות הגיגים ואמרות מפי חסידים הראשונים, אלו שהוא עצמו ידעם והכירם כל-כך. אלא שאז נתעשת ואמר: "שנם סיפורים חסידיים שכל

משמאל נראה הגה"ח רבי בנציון רחמן זצ"ל מלווה בבנו יחידו הרב חיים רחמן הי"ו בילדותו לצידם של אדמור"י בית רוז'ין בצאתם מתפילה בכותל המערבי ביום ג' חשון תשל"א

הענין בהם הוא ה'קוועטש' או ה'קנייטש' (היינו ה'נוסח' או 'המנגינה'), היאך הם נאמרים. כדוגמא לכך החל לספר סיפור ארוך מעין זה, ובסיומו הפטיר ואמר: "נו, וכי כזה סיפור אפשר להדפיס?! הלא צריך להכניס גם תווי-נגינה בכדי להבין את הסיפור...". עם כל זאת, התבטא רבי בן-ציון כמה פעמים ואמר: "אין כוונתי ח"ו שהיום חסר בחסידות, כיוון שמקובל עלי מה שכתוב 'דור דור ודורשיו, דור דור ומנהיגיו'. אלא שאני בבית אבי החסיד, רבה של נאווסעליץ, עוד הורגלתי לחסידים מדור קודם, וזה היה משהו מסוג אחר". ובלשונו המיוחדת הקצרה והתמצית: "מה אעשה וכך גדלתי...".

בהיותו מהשרידים האחרונים ליהדות החסידית השורשית שכמעט כלתה מהעולם, בה התהלכו יהודים 'פשוטים' שהיו ענקים בתפיסה החסידית שלהם, התהלך הוא

אהל קברו של הגה"ח רבי משה בריל זצ"ל בבית העלמין דנובוסעליץ כיום

עצמו - גם לאחר עשרות שנים שכבר התגורר בארץ - בכל משעולי ערי ועיירות בסרביה ורוסיה רבתי. הוא היה אב טיפוס ל"חסיד הרוסי", שבעיקרו הוא הגות ומוח, תפיסת יסוד וראשית, רחוק עד מאד מדברים שבשגרה, ועם כל זאת - לא חדל לתור ולחפש אחר האבידה הגדולה של היהודי הפשוט, ה"בעל-בית" של היום-יום. ככל שניתן היה להבין ממנו, היה זה החסיד האידיאלי שמוחו עבד בלי הרף אבל המעשה וההגשמה שלו עמדו על האמונה הפשוטה, ללא כל רצון "להבין".

בתפיסת החיים שלו ביטאה הלמדנות את השכליות הגבוהה והחסידות את האמונה הפשוטה, והוא תר תמיד

אסיפת רבני רומניה בעיר קישנוב ברקע ישיבת קישנוב המפורסמת, במרכז נראה ראש הישיבה הגאון המהרי"ל צירלזון זצ"ל, שלישי משמאל נראה הגה"ח רבי משה בריל זצ"ל לידו שני משמאל חתנו הגה"ח רבי חיים רחמן זצ"ל

וחיפש איפה היא כיום האמונה הפשוטה. התגובות שלו כאילו אגב-אורחא הכילו עולם ומלואו של תוכן פנימי כביר.

ליד דוכן למכירת ספרים במקום כלשהו, הוא ניצב ומתבונן. הוא לא מפשפש בספרים ולא פותח בדפיהם כדי לעלעל כמו כל האחרים. הוא סתם ניצב ומתבונן, וסימן הדבר שמשהו מתרחש במוחו. הוא קולט איזה דבר חריג ויש לו מה להגיב. "סליחות מבואר", "מחזור מפורש". כך הוא ממלמל לעצמו. "תמיהה גדולה לי" הוא אומר. "פעם היו יהודים אומרים סליחות, והיום כולם רוצים להבין!...". הערת אגב כזו היתה אופיינית לו, והיא אוצרת בחובה קינה גדולה על דור שהיה בעבר, יהודים שפשטותם היתה גדולתם. לא שואלים שאלות, לא מקשים קושיות, לא רוצים בכלל "להבין", לא! כל מגמתם ושאיפתם היא אחת ויחידה, להמשיך בדרך של אמונה פשוטה את שרשרת הקדושה של הדורות. ממנו ניתן היה להבין איך הוא רואה את התהפכות סדר עולם. איך בתחום המחשבה וההגות מאמצים את הפשטות ואת הרדידות ומסתפקים במועט שבמועט, ודווקא כשמגיעים לידי מעשה מתחילים לשאול, מנסים ורוצים "להבין". והלא זהו ההיפך ממה שהיה מאז ומעולם ביהדות ובחסידות: להתעמק במחשבה, לחתור ולאמץ את כל תאי המוח כדי לחדד את ההבנה; אבל כשמגיעים למעשה - הלכה לה ההבנה! חייבים לעשות בלי קושיות ובלי שאלות... הוא היה אמן השיחה והסיפור, אלא שלשם כך זקוק היה לאווירה מתאימה, לא רשמית, לא כזו הנקבעת מראש עם "הזמנה כתובה" המגיעה דרך הדואר... אלו הן מסגרות במובן המצמצם של המושג, והמח אינו יכול לפעול כאשר הכל קבוע מראש לפי שעה ולפי זמן. השראה אינה באה לפי זימון טכני ולפי הוראה של "מזכירים"; היא נוצרת בהצתה של רגע מיוחד ומסוים והיא יכולה לקרות בכל שעה, וגם יכולה שלא תתרחש במשך ימים ושבועות. זה היה יכול להיות לפתע, אחרי תפילת ערבית. יושבים בבית-מדרש קטן עם מספר מועט של אנשים, וזה כמעט הכרחי לצורך זה. ואז, אחרי התפילה, באיזה חיוכים מוסכמים שעוברים בין האנשים, מוצאים לפתע שהוא יושב מוכן ומזומן לומר ולהשפיע ולהרעיף מהשפע המצוי באוצרו. על כוסית משקה קטנטנה, כמנהג חסידים לפני דורות, הוא מתחיל לתאר ולספר, ופיו שופע פנינים ומרגליות. על צדיקים גדולים, על חסידים דגולים, "גנראלים" כלשונו, ומשמעות הדבר: אלה חסידים שהיה להם שיעור-קומה עד שיכלו הם עצמם להיות מנהיגים גדולים לעדות ולחסידים, אלא שכל תעצומתם היתה התבטלות עצמית בפני הצדיק, עד שאינם קיימים משל עצמם כל עיקר, ומאלה ניתן היה לינוק ולקבל לאין שיעור ולאין סוף." לפעמים היה מתרפק בזכרונותיו על רוממות ישיבת החסידים בצוותא בימים עברו, כפי שנחרטו במדעיו והפכו לחלק מעצמותו. פעם, באחד מימי ההילולא, התאספו בביתו מתי מעט חסידים, שהיו רגילים להסב עימו תדיר, ואחד מהם אף הביא את בניו פרחי החסידים בכדי שיתבשמו ממעיינו של ר' בן-ציון. רבי בן-ציון היה יושב ומפליג על כנפי זכרונותיו ומשוחח בניחותא מהצדיקים רבותינו הק' וחסידיהם בעלי המדרגה. כך עברה שעה ארוכה והוא עדיין לא הזכיר בכלל את בעל ההילולא, עד שהעיר לו אותו חסיד כי הנערים רוצים לשמוע משהו על רום מעלת קדושתו של בעל ההילולא. רבי בן-ציון התעלם מההערה והמשיך בשלו, אולם כאשר חזר הלה על הערתו ושנה אותה, הרים רבי בן-ציון מעט את קולו ואמר בתמיהה: "וכי מי קובע שצריך לשוחח בדווקא מאותו צדיק בעל ההילולא? בואו ואספר לכם איך היה נראה הדבר בימים עברו". וכאן החל להפליג בזיכרונותיו ולתאר דברים כהווייתם: "כאשר הגיע יום ההילולא של הרבי, התאספו החסידים יושבי הכפרים והעיירות בסביבה, שכרו בעל עגלה ונסעו עימו מעיירה לעיירה, עד שהתקבצו כולם ונסעו לעבר הקלויז בעיר הגדולה ובדרך קנו ככר-לחם ודג מלוח ובקבוק יי"ש. בהגיעם לקלויז כבר חיכו להם החסידים המקומיים. כאשר ירד הלילה, התפללו מעריב ונטלו ידיהם לסעודת הילולא. הישיבה

המשך בעמוד 3 <<<

באר בשדה - שטפנשט

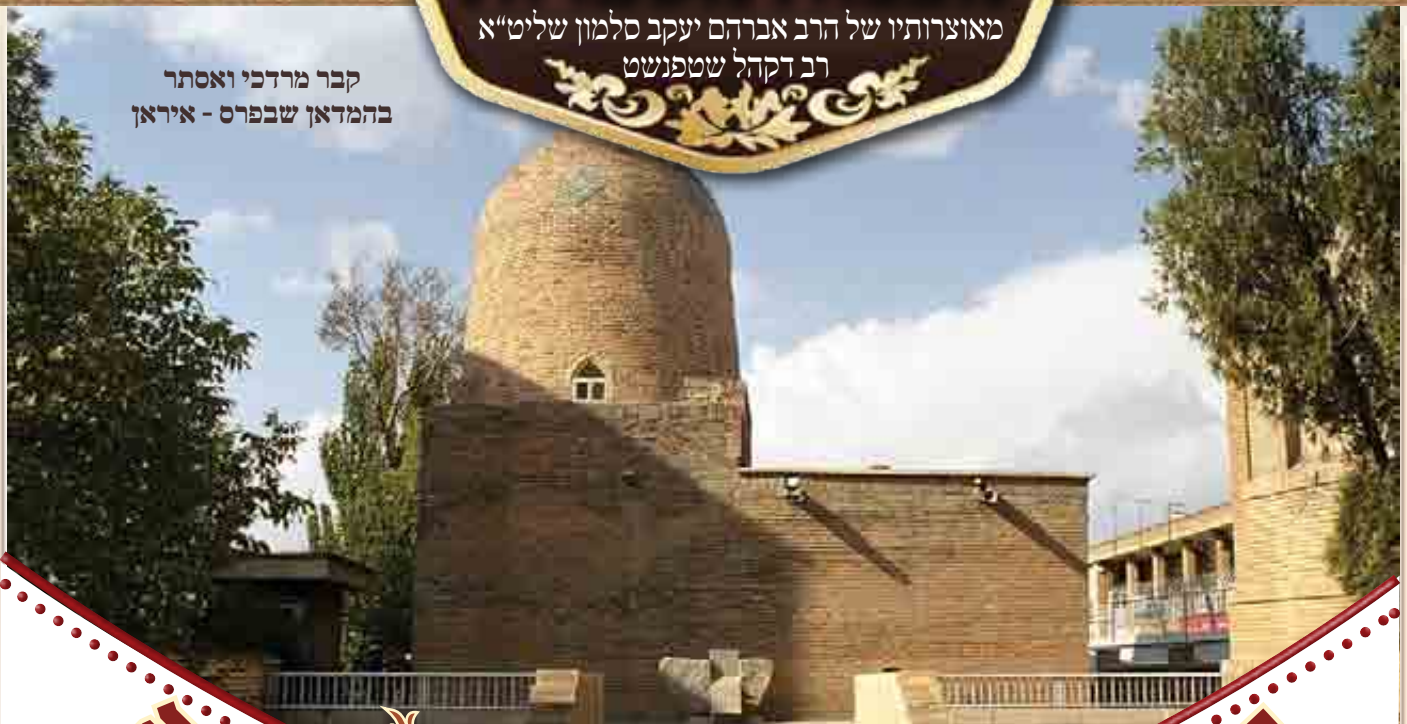

קבר מרדכי ואסתר
בהמדאן שבפרס - איראן

קבר מרדכי הצדיק ואסתר המלכה

מנו"כ בכפר ברעם בארץ הקודש או בהמדאן שבאיראן

היכן קבורים מרדכי ואסתר

2371 שנים עברו ממעשה נס פורים בזכות מרדכי היהודי ואסתר המלכה, בשנת ג' אלפים ת"ו לבריאת העולם, ושעות אחדות לפני שמעשי תקפו וגבורתו של מרדכי היהודי יקראו בקול בבתי הכנסת ובבתי עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ננסה להפנות אלומת אור למקום קברם של גיבורי הנס מרדכי ה[בן]דוד ואסתר האחיינית, ולנסות לתהות על מקום קבורתם האמיתי היכן הוא בארץ הקודש או באיראן מקום הנס ותוקפו?

מרדכי מן התורה מנין

מרדכי היהודי גיבור פרשת נס פורים, המגדל והדוד או הבן דוד של גיבורת נס פורים היא אסתר, במגילה (י:) ששמו נרמז בכתוב "ואתה קח לך בשמים ראש מור דרור", ובתרגום "מרי דכי". שמו של מרדכי היה פתחיה, והוא מרדכי בלשון המוזכר בנחמיה. בעוד שהשם מרדכי הוא שם בבלי מעיקרו, ומקורו בשם אחד ממלכי בבל הראשיים מרדוך. מענינת היא התעודה שהתגלתה מימי חשיארש הראשון, שם המקביל לאחשוורוש, שם מוזכר גזבר הממלכה בשם מרדופה - שם המקביל לשמו של מרדכי, שמונה בסוף הסיפור מגילה למשנה למלך אחשוורוש. בעוד שבתחילתה הוא מתואר מרדכי כשופט, הוא "יושב בשער". ורק לאחר שאחשורוש מצווה לתלות את המן מתמנה מרדכי למחליפו, והופך לאחד מבכירי שריו של אחשורוש.

מאיזה שבט היה מרדכי

במגילת אסתר)פ"ב) מוזכר ייחוסו של מרדכי כ"מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני", על שם שהוא משבט בנימין. ומאידך מצד אמו היה משבט יהודה כנזכר במסכת מגילה (י"ב:) אשר על שם זה נקרא 'איש יהודי' שזה על שם שבט יהודה, רש"י בפירושו מסביר (מגילה ב, ה) שמרדכי היה משבט בנימין אבל גלה עם שבט יהודה, ובגלל זה הוא נקרא מרדכי "היהודי". מרדכי נמנה בין דייני כנסת הגדולה שישבה בירושלים, בעת שעלה עם זרובבל בימי כורש מלך פרס, ואף לאחר ששב לגולה המשיך להיות בקשר עם חלק מדייני הסנהדרין כנאמר כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו, לרוב אחיו ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין, (ברש"י - לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה ולפי שנעשה מרדכי שר בינתים ירד מחשיבותו אצל חכמים), יחד עם הסנהדרין קבעו לבסוף את ימי הפורים לימי חג לדורות.

בספר עזרא נזכר מרדכי בין שבי הגולה: "וְאֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה הָעֹלִים מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה אֲשֶׁר הֶגְלָה נבוכדנצור מֶלֶךְ-בָּבֶל לְבָבֶל וַיָּשׁוּבוּ לִירוּשָׁלַם וְיהוּדָה אִישׁ לְעִירוֹ. ב אֲשֶׁר-בָּאוּ עִם-זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה שְׂרָיָה רְעֵלָיָה מָרְדֳּכַי בִּלְשָׁן. חז"ל קראו את המילים "מרדכי בלשן" . את המילה בלשן דרשו ככינוי שניתן למרדכי על שם שהיה יודע שבעים לשון.

במשנה שקלים (פ"ה מ"א) אֵלּוּ הֵן הַמְמֻנִּין שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, יוֹחָנָן בֶּן פְּנֶחָס עַל הַחוֹתָמוֹת, אַחְיָה עַל הַנְּסָכִים, מַתִּתְיָה בֶּן שְׁמוּאֵל עַל הַפְּיָסוֹת, פְּתַחְיָה עַל הַקִּנִּין. פְּתַחְיָה, זֶה מָרְדְּכָי. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ פְּתַחְיָה. שֶׁהָיָה פּוֹתֵחַ בִּדְבָרִים וְדוֹרְשָׁן, וְיוֹדֵעַ שִׁבְעִים לְשׁוֹן.

והרמב"ם ביאר: ופתחיה, הוא מרדכי בלשן שעלה מבבל המפורסמים קורותיו. וכן כתב רע"ב: שֶׁהָיָה פּוֹתֵחַ דְּבָרִים כוּ'. וְהוּא מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן שֶׁעָלָה מִן הַגּוֹלָה. וְנִקְרָא כֵּן, שֶׁהָיָה בּוֹלֵל לְשׁוֹנוֹת הַרְבֵּה, נמצא מפורש שמרדכי הצדיק עלה מן הגולה, והיה ממונה בבית המקדש השני.

עוד מצאנו במנחות (דף סד:): מעשה שבא עומר מגגות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר, כי מטא עומר לא הוו ידעי מהיכא איתי עומר, אכרזו, אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידא אאיגרא וחדא ידיה אצריפא, אמר להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמה גגות צריפין או צריפין גגות, בדקו ואשכחוה. כי בעי לאתוי שתי הלחם, לא הוו ידעי מהיכא לאתוי, אכרזו, אתא ההוא גברא חרשא אותיב ידיה אעיניה וחדא ידא אסיכרא, אמר להו מרדכי ומי איכא דוכתא דשמה עין סוכר או סוכר עין, בדקו ואשכחו. ועיין את ההמשך בגמרא, עוד ג' סיפורים שהיה עם מרדכי.

והגמרא לפני זה אומרת, שהמעשה הנ"ל של 'גגות צריפין' היה בימי מלכי חשמונאי [שזה היה באמצע ימי בית המקדש השני]. וביאר רש"י וזה לשונו: מרדכי. שהיה בימי אחשורוש. נמצא מרש"י מפורש, שמרדכי שהיה בימי אחשורוש האריך ימים, והיה בימי מלכי החשמונאים. והיה אז בארץ ישראל. אמנם התוס' שם (ד"ה אמר להו מרדכי) חולק על רש"י, ומפרש שכל הממונים על הקינין היו נקראים על שם מרדכי הראשון. מכל מקום נראה ברור, ובפרט מהמשנה בשקלים, שמרדכי הצדיק עלה לארץ ישראל והיה ממונה על הקינין [והמחלוקת בין רש"י לתוס' הוא האם האריך ימים מאוד או לא, אבל זה ברור שעלה לארץ ישראל והיה בבית המקדש השני].

ועתה נבוא לדון במקום קבורת מרדכי ואסתר

קבר מרדכי ואסתר בארץ הקודש או באיראן?

מכל הנ"ל לא נצא ברור היכן מרדכי ואסתר בילו את שארית ימיהם, לאחר מעשה נס פורים. כיון שלמדנו שמרדכי חזר לארץ ישראל והיה מבוני בית שני, ואם ברור הוא שמרדכי היה בארץ ישראל האיך ניתן לומר שחזר לפרס

לשושן הבירה ושם נטמן?.
להלן נלמד על הדעה הרווחת בין חוקרי קברי ארץ ישראל כי מרדכי ואסתר נקברו בכפר העתיק ברעם שבגליל העליון אשר בנחלת נפתלי, וגם כאן יש להקשות דהנה מרדכי היה משבט יהודה או משבט בנימין כדאמרן, ולמה נקבר בכפר ברעם אשר בנחלת נפתלי?.

מרדכי ואסתר בכפר ברעם

'הועד להצלת קברי הקדמונים באר"י' בספרם המצויין 'קדמונינו' מביאים את סיפור קבר מרדכי ואסתר אשר בארץ ישראל: בספר חיבת ירושלים מאמר רננו צדיקים, י"ג, מובא: כתב בסדר הדורות בשם גלילות ארץ ישראל, בכפר ברעם נקברו מרדכי ואסתר הביאו אותם מארץ עילם, ומסעות בנימין כתב מרדכי ואסתר נקברו בשומרון, עכ"ל סה"ד, במסעות בנימין שבידי לא נזכר זה, ובמסעות ארץ ישראל כתב וז"ל מעט רחוק מכותל בית הכנסת הנזכר, קבר אסתר המלכה, ובשבחי ירושלים כתב, ברעם, ושם אסתר המלכה בכוך של אבן, ע"כ, ושניהם אינם מזכירים את מרדכי והנה כמה אנשים כשרים ביודעי ומכרי קא אמינא ספרו לי שהיו במדינת פרס ושם בעיר אחת נקרא המעדאן ויש שם יהודים, יש בית בנוי בכיפה ובתוך הבית יש שני ציונים של קברי מרדכי ואסתר ובכל פורים קורין שם את המגילה ובאים שם מארץ מרחק להתפלל, עכ"ל. בספר יחוס אבות כתב: ושם (בברעם) קבורת אסתר המלכה ע"ה, והוא כפרסה וחצי מצפת ובכל שושן פורים הולכים מנין על קברה מצפת, וקורין לשם המגילה, ואוכלין ושותים ושמחים לשם, ע"כ.

אסתר נשארה בשושן הבירה

הנה, זה שטוענים שקבר מרדכי זה בהמדאן שבאירן, אינו מוכרח, כי מהמשנה דלעיל עולה שמרדכי הצדיק עלה לארץ ישראל, והיה בבית המקדש השני. אמנם אולי קבר אסתר המלכה זה כן בפרס (איראן), דבנחמיה (ריש פ"א) "דברי נחמיה וכו' ואני הייתי בשושן הבירה", ובהמשך הפסוקים ולפי פירוש מלבי"ם בנחמיה (ב,ו), אפשר ללמוד משם לגבי אסתר המלכה. דבפסוק כתוב: "ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו", וכתב המלבי"ם: ולדעת חז"ל שמלך זה היה דריווש בן אסתר, י"ל שהשגל הזאת הייתה אסתר אמו שהיא מיהרה בשאלה זאת ע"כ, ומהפסוקים עולה שנחמיה ביקש מהמלך שיתן לו רשות לצאת אל ארץ יהודה במטרה לפקוד את עיר קברות אבותיו ולשקמה, והמלך והשגל - היא אסתר, שואלת את נחמיה כמה זמן הליכה לשם ומתי ישוב חזרה, ואכן הוא מקבל האישור לצאת ליהודה מהסיבה שאסתר זוכרת את בית אביה "באהבתה את עמה ואת מולדתה".

קבר מרדכי הצדיק – בהמדאן שבאירן

מאידך מוצאים אנו עדויות על המצאות קבר מרדכי ואסתר בפרס, בעיר המדאן שבאיראן היא אחמתא התנכית שהייתה אחת מערי הבירה של המלכים האחמנים, (שמה של העיר בפרסית עתיקה היה הַגְמַתַנַא), נמצא מבנה קבר המיוחס למרדכי ואסתר, לפי מסורת יהודי פרס שוֹכנים בו מרדכי היהודי ואסתר המלכה, האתר משמש כמאוזוליאום ומהוה מקום עלייה לרגל עבור היהודים במדינה.
קבר מרדכי ואסתר נזכר לראשונה במסעות רבי בנימין לרבי בנימין מטודלה (בחמדן (המדאן) אשר בפרס (איראן, קבריהם של אסתר ומרדכי ממוקמים במערת קבורה שבה שתי מצבות עץ גדולות המכוסות בפרוכות, המצבה הימנית מיוחסת לאסתר ועליה רשום "זה הארון אשר בו נקברה אסתר הצדקת", ואילו השמאלית היא של מרדכי ועליה נרשם, לצד אילן היוחסין שלו, לאמור "זהו ארון הקודש של מרדכי הצדיק". ברווח שבין שתי המצבות ניצבת אבן המכסה בור עמוק, שעל פי אחת המסורות מוביל לירושלים, מעל מערת הקבורה הוקם מבנה לבנים במהלך המאה ה-16 או ה-17 ומעליו מגדל מעוגל. במבנה חדר קטן השוכן בסמוך לקברים ומשמש כחדר תפילה, וכן אולם גדול המשמש לעריכת אירועי היהודים העולים לשם וכן לקריאת המגילה בימי הפורים.
"כל שנה בפורים היו יהודי פרס עולים אל הקבר כדי לחגוג ולקרוא את המגילה קרוב ככל האפשר לשתי הדמויות שעמדו במרכזה".
הקירות סביב הקברים מעוטרים בפסוקים: "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וכו'", "ה' מלך, ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד" ועוד. בכניסה לקבר מוצב שומר מטעם השלטון וכל הבאים נדרשים להסיר את נעליהם. כתובת נוספת על אחד הקירות, אומרת "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת-קודש הוא.
בשנת תרנ"א הקבר תואר כמורכב מחדר או תא פנימי וחיצוני ומעליו כיפה בגובה של 50 רגל. הכיפה הייתה מכוסה באריחים כחולים, אך מרביתם נפלו ממנה. מספר קברים של יהודים ממעמד גבוה מוקמו בחדר החיצוני.

כתר אסתר

לדברי יהודי המדאן, לאורך השנים שכן בקצה התקרה, בקודקוד הכיפה מבפנים, מעין דמוי קן או ביצה. בשנת תר"נ לערך הגיע לאתר נציג צרפתי, שביקש משומר האתר לבדוק מה נמצא שם למעלה. אז התגלה בתקרה כד ובתוכו תכשיטים וכתר פנינים עשויים אבנים טובות, שנלקח למוזיאון הלובר בצרפת, קהילת יהודי המדאן התלוננו בפני המלך על השומר שנתן יד לביזה, והוא נלקח לכלא. יהודי המדאן סבורים כי כתר זה היה הכתר של אסתר המלכה.
בשנת תשס"ח הכריזה ממשלת איראן על המקום כאתר מורשת לאומי, כעבור כשלוש שנים לאור מחאה ציבורית הכריזו בממשלה כי הקברים אינם עוד אתר ממלכתי והסירו את השמירה מעליהם, כשפורעים איראנים מקומיים מאיימים להרסם "כגמול נגד היהודים שכביכול הורסים תיפלת הישמעאלים בהר הבית והריגת 77,000 הפרסיים המתואר במגילה.

תיאור מקום אחוזת הקבר בהמדאן

רבי מנחם שמואל הלוי שהיה ראש קהילת יהודי המדאן בפרס, ומראשי ועד הספרדים בארץ, מתאר את קבר מרדכי ואסתר שבהמדאן ואת המעמד שלו בקרב יהודי פרס בספרו מצבת 'מרדכי ואסתר בשושן': בכל יום שישי עש"ק אחה"צ בלכת השמש להדליק את נר התמיד מצטרפים אליו מנין ומתפללים תפילת מנחה אולם הזמן המיוחד לביקור הרשמי בתור חיוב הוא מיום י"ג עד ט"ו אדר בערב. בי"ג אדר צום אסתר אחרי תפילת שחרית לוקחים מבית הכנסת את ספר התורה המיוחד אל המקום ומתחילים בביקורים והתפילה הראשונה שמתפללים בו זה תפילת מנחה. עוד בהתחלת התפילה הדוחק גדול מאוד וממשיכים מעומד ובהתלהבות עצומה.
לעליה בספר זוכה רק ישראל כי לכהנים אסור לעבור מכל הסביבה שהיא בית עלמין ומובן שבהעדר הכהן נתפרדה החבילה וגם לוי לא יכול לעלות. את החזקת העמוד והנרות אשר מימין ומשמאל למגילה מוכרים במכירה פומבית במחירים גבוהים מאוד ורבים הם הקופצים עליה.
אחרי מקרא המגילה ותפילת מעריב מקיפים את הארונות בשירים ומזמורי תהילים בהדרת קודש עם אלפי נשיקות מעל הקרשים היקרי ערך האלה (והריקודים של שמחה הרגילים בארץ ישראל על קברי הקדושים בתופים ובמחולות שם בבחינת בל יראה ובל ימצא) ויחד עם זה כל תפילה כל תחינה אשר תהיה לכל אדם אשר ידע איש נגע לבבו, וכפף כאגמון ראשו על הארונות ובלב נשבר ונדכה ועינים דמעות שופך את שיחו לפני אלקיו ועוזב את המקום בהתלהבות של קדושה כנושאי הארון שהיו הולכים ופניהם אחורנית כלפי הקודש.
אחרי הגברים נכנסות הנשים אשר חכו בקוצר רוח בחדר הראשון יחד עם ארוחת הערב כדי להפסיק את עצום על קברי הקדושים, בידי כל אחת מהן לא פחות מתריסר נרות. פה נפגשים עם אשה בוכה באנחה מרה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ושם נשמע קול דק וצלול המתפשט בפנים כפלג זך הזורם בין הדשאים. אלא הן העקרות, האמהות, הנמצאות רחוק מבניהן או סובלות מאיזה מחלה ופגע רע במשפחה.
הנשים האלה מסכות שקויהן בבכי ובדברים היוצאים מעמקי לב דוי, יוצקות לחשן ברגש וחיל ושופעות את נפשותיהן לפני ה' עד שתים עשרה, ובחצות כל אחת מפרטת את מכאוביה ונודדת כל מיני נדרים ובפרטו ללון כל ימי חייה בליל ראשון של פורים במערה ומשתדלת בכל תוקף להתנמנם משך רגעים מספר כדי לחלום חלום כי לדעתן אחרי הצום ועל קברי הקדושים החלום אינו אחד משישים בנבואה כי אם חמשה אחוז וככה יעלה בידי כל אחת מהן לדעת אם נתקבלה בשמים הרינה והתפילה אשר השמיעה הלילה מנהמת לב.
בשתים אחר חצות הנשים מפנות את המקום והולכות לחדר הראשון וההמון מתחיל שוב לזרום גם כן עם נרות למאות, אחרי תיקון למוד לאה ואיזה בקשות מתחילים את תפילת שחרית עוד לפני עלות השחר מפני הצפיפות הנוראה וגם הפעם משלמים סכומים גדולים בעד העליות והחזקת עמודי המגילה והנרות בהתלהבות עצומה. ההקפה נעשית ביתר שאת וביתר עז כאמש. אחרי המנין הראשון מתחיל המנין השני את תפילת שחרית גם כן בדוחק גדול ויוצא מן הכלל באותו מצב של המנין הראשון עד עשר בבוקר. אחרי זה מתחילים היחידים לבקר במאות גם כן בנרות וברגשי הערצה.
במנחה מופיעים פנים חדשות בהמון רב. מתפללים מעריב בלי על הנסים ומקרא המגילה בלי ברכה תחילה וסוף. גם הלילה איזה נשים לנות שם ולמחרת גם כן מתפללים שחרית וקוראים את המגילה כאמש והביקורים נמשכים עד ערב.
על יד השער יושבים שני בחורים מתנדבים בשם ועד הקהילה, ומקבלים מאיש כמתנת ידו נדבה לקימחא דפסחא ועניים עומדים בעשרות מחוץ לשער ומקבלים מתנות לאביונים.
האגדות על המקום

עומדים צפופים ומשתחווים רווחים

האגדה השגורה בפי כל אנשי העיר ומאמינים גם היום באמונה חזקה במציאותה היא, שהמקום הקטן הזה אשר גם הארונות כבשו חלק חשוב ממנו וכל רואיו יגידו כי יכיל לכל היותר איזה עשרות איש, נכנסים בו לא עשרות כי אם מאות בזמני התפלות בימי הפורים, ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום.

מרדכי ואסתר בשושן הבירה

בעיר המדאן הנקראת גם אקבאתאן (היהודים רגילים לקרוא את העיר בשם שושן הבירה וכמעט רוב המשפחות מעולי המדאן הנמצאות פה בארץ מיחסות את עצמן בשם שושני. על יסוד זה שמלבד המצבות הנ"ל הנמצאות בה נמצאים גם שרידי ארמון עתיק הנקרא מצלא, אשר מרוב הזמן נהפך לתל עפר וקוראים לו כסא אחשורוש. עיין בספרי לקוטי שושן הנמצא עדיין בכתיבת יד). ואשר עפ"י סברת המזרחנים בכלל והמזרחן הידוע חשאם אל כלבי בפרט, נתיסדה בידי המדאן בן פלג בן שם בן נוח, ולרגלי שלשלת הרי אלונד, נמצאות מצבות מרדכי הצדיק ואסתר המלכה באמצע בית עלמין עתיק אשר ליהודים, (בבית עלמין הזה לא משתמשים עוד מזה 150 שנה עין בספרי דברי ימי ישראל בפרס. הנמצא בכתיבת יד. שמעתי מפי איזה זקנים אשר אפשר לסמוך עליהם כי רבינו בחיי זצ"ל המחבר של חובת הלבבות אשר נלב"ע בש' ד' אלפים תתקכ"א, מצא את מנוחתו כבוד בבית עלמין הנ"ל. עין בספרי לקוטי שושן ובספרי תרגום חובת הלבבות בשפה הפרסית הנמצא עדיין

בבנין קטן עם כיפה בגובה של עשרים מטר, אשר למרות כל מיני התאמצויות והשתדלויות מצד רבני וחכמי העדה יחד עם המזרחנים לא עלה עד היום ביד מי שהוא לבוא עד חקר הבנין הזה, לדעת אימתי אדניו הוטבעו או מי ירה אבן פינתה, (את כל הבנין קוראים בשם מערה, היות והמצבות נמצאות למטה מהבנין באיזה מרתף מעין מערה וההמון הפשוט קורא אותו נביא).

הבנין מתחלק לשני חדרים, הראשון קטן מאוד ונכנסים בו בפתח צר ונמוך סתום בשער מאבן אחת חצי מסותתת. ובאבן המשמשת למשקוף, קוראים בפתוחי חותם את הפסוק: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים. אבל רוב האותיות נטשטשו ונקראות בקושי רב.

בחדר החיצוני הזה אשר נבנה מלפני כמאתים שנה קבורים מצד שמאל לכניסה רופא אחד יצחק בן אברהם (אביו של הרופא הזה גם כן רופא מפורסם ובעל דריסת רגל בחצרי השרים וכהני הדת, פעל הרבה לטובת עמו ביחוד בענינים אשר בין העדה ובין הממשלה. נקבר בתוך התא הימני אשר בחדר השני הפנימי). ושדר זקן מחברון. והימין ברוחב של בערך מטר וחצי על שני מטר משמש לעזרת נשים, בשלוש תפילות בימי הפורים ובלמודים של תקון כרת.

באמצע החדר הזה המשמש בתור מפתן לחדר השני, נח על משכבו בהתאם לצואתו המנוח הרב אליהו בן אלעזר ז"ל, רב העדה במשך חצי יובל, אשר נלב"ע בשנת התרכ"ה ליצירה. על פעולותיו של המנוח ז"ל כתבתי באופן מפורט בספרי דברי ימי ישראל בפרס הנמצא בכתיבת יד וכאן אסתפק רק בעובדא זו השייכת לענינינו.

היות ומסביב לב"ע הנז' נבנו במשך הזמן בנינים חשובים ונהיה למקום מרכזי, ובימים ההם יהודי פרס בכלל ועדת המדאן בפרט היו כאניה המטורפת בים הגלות והצרות והמים הזידונים מי אכזריות והקנאה המהבילה, העריצות והמשטמה הדתית עם כל גליהם ומשבריהם עברו על נפשם. כהני הדת ונכבדי השיעים השתמשו בהזדמנו זו, חללו את בי"ע הנז' כבשו חלקים חשובים ממנו ובנו עליו בנינים ענקיים הנמצאים עד היום. אחד מהשכנים פקיד גבוה בממשלה ובעל השפעה רבה בעיר נסה לחלל שוב את המקום ולכבוש חלק ממנו בימי כהונתו של הרב הנז' ובין לילה פנה את העצמות וחפר את היסודות. למחרת כאשר נודע הדבר להרב המנוח בהיותו בבית הכנסת בתפלת השחרית הפסיק את התפילה הסיר את הטלית, חלץ את התפילין ורץ אל המקום בלב רגש ונפעם יחד עם כל הצבור שנגררו אחריו נרעשים ונבהלים.

ויהי כראותו את השערוריה הגדולה, ואת העול הנעשה לנגזרים מארץ החיים ולגיעי כח השוכנים בבתי חמר לנוח ולא לשמוע קול נוגש הפיל את עצמו בתוך החריץ ושכב כמת ובקול נובע עצב ממקור הנשמה ורווי בדמעות אמר לפועלים: לכו ותודיעו לאדונכם כי רק על גופתי יוכל לבנות. כאשר חורשי און לא שמו לב לדבריו והמשיכו את עבודתם וגם לכלכו אותו בחמרי בנין קבל באהבה, ולא זז ממקומו עד אשר נודע הדבר למושל העיר והשביע את רצון הרב והיהודים במנעו את העבודה.

הכניסה לחדר השני היא בפתח עוד יותר מצומצם מהראשון כדי שלא להכנס פנימה בקומה זקופה כי אם בכפיפת ראש ובנמיכת קומה ולמרות שהחדר השני נמצא בקומה שניה ושתי המצבות נמצאות למטה במערה אשר תחתיו לא נכנסים בו כי אם יחף.

מימין לכניסה בקיר הצפונית קבועה טבלת אבן שהם, ועליה חרותה הנוסחא הזאת: בחמישי בשבת ט"ו לחדש אלול שנת ד' אלפים תע"ד ליצירה נשלם תיקון הליבון של ציון אדוננו מרדכי ואסתר הצ' וכל סדר היוחסין מאיש יהודי עד בנימין הצ' ע"י האחים הנעימים כה"ר שמואל ואליהו תנצב"ה.

כל השטח הפנימי הזה אשר לא עולה מארבע מטר על שלש, מרוצף במוזאיק עבודת כאשאן ומסביב לכותלים כתוב במכתב בולט באותיות עשויות מגיר סדר היוחסין של מרדכי הצדיק נוסח זה:

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן שמידע בן בענה בן מוצא בן אילא בן מיכה בן מפיבושת בן שאול בן קיש בן אביאל בן צרור בן בכורת בן אפיה בן שחרים בן עזיא בן שישק בן מיכאל בן אליאל בן עמיהוד בן שפטיה בן פתיאל בן פיתון בן מליך בן ירובעל בן ירוחם בן חנינא בן זבדי בן אלפעל בן שמרי בן זבדיא בן בלע בן בנימין זיע"א.

בשני הצדדים צפון ודרום נמצאים שני תאים. התא הצפוני נתרחב בשנים על שני מטר רק מלפני איזה עשרות שנים. למעלה ממצבת מרדכי הצדיק אשר למטה במערה מוצב ארון עץ עתיק שחרחר עבודת חש בתכלית היופי במטר וחצי על מטר בערך, חרות על הלוחות באותיות בולטות ועל הארון הזה מוצב עוד ארון באותה עבודה ויותר קטן מהראשון ממש, באופן כי בארבעה הצדדים נשאר הארון הראשון פנוי ברוחב של טפח המשמש מקום לנרות הדולקים שם בכל ערב שבת וימי הפורים למאות. ועל הארון השני הזה מוצבת כותרת משופעת משני הצדדים באורך בצורה של גג רעפים מעץ חלק אשר מכוסה בכפורת יקרה ממשי עם חוטי כסף מסביב. (הארונות אשר למעלה ממצבת מרדכי נשרפו כליל ביום כפור שנת תרס"ו מהנרות אשר נפלו על הארון הגדול ואיש לא הרגיש בזה עד מוצאי יום הכיפורים. הקהילה עשתה במקומם ארונות חדשים באותה העבודה ממש מעץ אגס ע"י אומן מושלמי מעירה קטנה תוסרכאן הקרובה להמדאן. העבודה נמשכה שבע שנים ועלתה לקהילה בסכומים ענקיים).

מצד שמאל בחלק הדרומי של החדר מוצב למעלה ממצבת אסתר הנמצאת גם כן למטה במערה ארון בדיוק כארונו של מרדכי בגודל ובעבודה אשר גם עליו מוצב ארון יותר קטן ומכוסה בכותרת וכפורת. בין שני ארונות העומדים במרחק של ששים סנטימטר זה מזה נמצא כעין בור המשמש מקום לנר התמיד ודרך (נכנסים למטה במערה על המצבות לעתים רחוקות רק לצורך תקונים אחרי כמה טבילות ובאימה ופחד). כניסה למטה במערה אל המצבות. למעלה מהבור תלויה צנצנת (הצנצנת הזאת נעלמה בשנת 1905 ואז באו לידי השערה כי בצנצנת היה מונח כתר המלכות אשר לאסתר ונמכר בסכומים ענקיים יוצאים מן הכלל. הענין נהפך לסלע מחלוקת בין העדה אשר הוציאה סכום גדול לערכאות. היות וחשדו בשמש משיח בן משה שמו אותו במאסר עד אשר מת בבית כלאו ועד היום כל הענין מעוטף בערפלי סוד). בשלשלת גדולה מנקודה המרכזית של הכיפה.

כתובת בעברית ובפרסית בתוככי מערת קבר מרדכי ואסתר בהמדאן שבפרס - איראן

באמצע ארונו של מרדכי הצדיק קוראים זה ארון הקודש של מרדכי הצדיק זיע"א כשכל אות חקוקה (הבתים נעשו במומחיות גדולה מאוד ומוקפים בפרחים). בבית מיוחד באותיות בולטות ומשני הצדדים לאותיות האלה חקוקה שוב פעם זה ארון הקודש של מרדכי הצדיק זיע"א באותיות מחוברות זו לזו ובצד הפונה למזרח חקוקה באמצע צורת הבנין והכיפה וככה גם לעבר השני הפונה ימה.

מסביב לארון בשלשה צדדים חרות על הלוחות הפסוק ממגילה: איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני בן מצד' ל'ב'ד' ובחלק הרביעי של השורה חרות על הלוחות: אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי י' ל' (ישכון לבטח) כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן ח' ל' ש' (חסידך לראות שחת) תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח.

בזר האחרון כתוב, נשלם המלאכה של ארונות האלו בכתיבות בולטות וחקוקה טובה ברקימות יפות סביבות ללוחות הארון שנת אל' תרכ"ה לשטרות (תאריך השטרות הוא 311 שנה לפני סה"נ ושנת 3449 ליצירה). נשלם ונכתב זאת הציור שנת אתרכ"ד. ברוחב הארון מול הדלת חרות: זה ראש הקבר צוה לעשות העניו מר אבו שמס בן אוהד הרופא ז"ל בשנת א' תרי"ח.

בארון הקטן השני המוצב למעלה מהארון הראשון קוראים מסביב כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אחיו דורש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו.

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גד' ותכ' ב' ו' (בוץ וארגמן).

באמצע ארונה של אסתר קוראים: זה הארון אשר בה נקברה אסתר הצדקת זיע"א כיר"א בדיוק כמו עבודת הארון של מרדכי כל אות חקוקה בבית אחד ובאותיות בולטות ובשני הצדדים כתוב זאת ארונה של אסתר הצדקת זכותה יע"א והאותיות מחוברות זו לזו ומסביב לארון בארבע רוחותיו חרות על הלוחות הפסוקים: ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית. ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר. וישם המלך אחשורש מס על הארץ ואיי הים ברוחב הפונה למזרח חרות באמצע: צותה לעשות האשה הכשרה הצדקת גמאל סאת אם האחים הפקידים הרופאים מרוא בן גמאל אל דולת יחזקיה וגמאל את דולת ישועה יעואל ש א' תרכ"א.

סביב הארון הקטן השני חרות כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח.